

Dunai flottillánk a világháborúban.

I.

1914 decemberében, Belgrádban, az első megszállás alkalmával, érdekes röpiratot találtunk. Címe: „A monitor írásban és képben.“ (A belgrádi „Straže“ cég kiadása). Ebből vesszük a dunai flottillára vonatkozó szerb véleményyt:

„Az osztrák-szerb háború 1914 július 15-ről 16-ra virradóra, éjjel indult meg (szerb naptár szerint), még pedig az osztrák dunai flottilla monitorainak ágyúzásával. Ezek a lövések a belgrádi településeket találták. Ezt a kis alkotmányt (a monitort) a háború kezdetén kineveztük és tréfákat faragtunk róla. De csakhamar beláttuk, hogy ez a monitor a maga cinizmusával és vakmerőségével súlyos kárt okoz nekünk. Mióta kitört a háború, zavarja kereskedelmünket és napi munkánkat.“

Ha Belgrádban két ember összetalálkozik, másról sem beszél, mint a monitorról. De nemcsak a belgrádiakat tartja ez a járómű izgalomban; egész Szerbia tele van a monitorról szóló fantasztikus és egymásnak ellentmondó hírekkel. „Ugy bukkan fel, mint a hattyú, ott, ahol legkevésbé várja az ember, pusztít, rombol, öl és gyilkol mindent, amit elér.“

Ezért határozta el magát a Straže-cég, hogy a maga valóságában mutatja meg a szerb népnek ezt a veszedelmes ellenséget.

Itt a dunai flottilla leírása következik, majd a legénység és tisztikar jellemzése. Az egész ismertetésben alig van téves adat. Érdekes a következő megállapítás:

„A tisztikar jól minősített tisztekből áll, akik rendszerint összekötötésük és pártfogóik segítségével kerülnek a dunai flottillára. Ez azért van így, mert a flottillát a hadseregben nagyra tartják és a flottillában levő minden helyért versengenek.“

Egyik legvitézebb ellenfelünknek ez az ítélete háborús eredetű. A háború előtt azonban még a hazai szakemberek véleménye is megoszlott, vajjon mire képes a dunai flottilla, van-e létjogosultsága? Megtudja-e oldani mindazokat a feladatokat, amelyek a folyammon és a folyam mentén vívott harcokban reá várnak: határvédelem, ellenséges átkelések meg-

akadályozása, saját átkelésünk támogatása, légvédelem a folyam mentén, a hajóút megtisztítása aknáktól, stb.

Ugyan sokat vitatkoztak a legtöbb fegyverről, amelyet háborúban még nem próbáltak ki, de káros következmények nélkül. Mi részben ennek a kiforratlan véleménynek, részben pénzhiánynak tulajdonítjuk a flottilla tíz évig tartó elhanyagolását. 1904-től 1914-ig egy új monitor sem épült. De nem volt rendezve a báziskikötő kérdése sem. Belgrád és Budapest között egyetlen kikötő sem volt, amely alkalmas lett volna ütközetben megsérült, vagy a rendes „kopás” folytán javításra szoruló hajók, vagy a jégzajlás idején telelésre kényeszerű hajóhad befogadására.

A fenti kérdésekre a feleletet a flottilla csak a háborúban adhatta meg. Használható fegyvernek bizonyult, nélkülözhetetlen támogatójává vált a szárazföldi csapatoknak. A csapatvezetők a folyammentén kivétel nélkül mind számot tartottak a flottilla támogatására. Ezt a körülményt vette figyelembe a hadvezetőség is, amikor a háború alatt állandóan tökéletesítette és fejlesztette ezt a fegyvernemet. 1917-ben a hajók száma az 1914. évihez képest csaknem megduplázódott, az ágyúk számát tekintve pedig még ennél is nagyobb erőt képviselt. (Lásd mellékelt lajstromot).

A kikötőkérdést azonban csak Turn-Severin elfoglalása oldotta meg.

Az alábbiakban dunai hajóhadunk háborús működését ismertetjük. Nem mint a nagy háborúnak külön fejezetét, hanem mint szerbiai és oláhországi hadjáratunknak szerves kiegészítő részét. A dunai flottillának balkáni és dunai hadseregeinkkel együtt vívott harcai következtében lettünk urai a Dunának. Lehetetlen volna csaknem négy év küzdelmét részletesen leírni ebben a tanulmányban. Csak azokat a vállalkozásokat ismertetjük, amelyeknek céltudatos végigküzdeése és szerencsés eredménye folytán megnyílt a hajózás számára a vízi út Bulgáriáig, majd később a Fekete-tengerig.

II.

A háború kitörésekor a Száván (Brčkonál) a „Maros” és „Lajta” monitor, a „H” őrnaszád és egy kórházhajó támogatta csapatainkat. A Dunán a „Temes”, „Bodrog”, „Körös” és „Szamos” monitor, a „B”, „C” és „F” őrnaszád Zimonynál, a „D” és „G” őrnaszád Pancsovánál állott.

Szerbia ellen a Drina alsó folyásánál és a Drina menti Szávaszakaszon indult meg a támadás. Augusztus hó 14-én sikerült csapatainknak a Drinán átkelniük. Az előnyomulás idején a Száván levő monitoraink csapataink balszárnyát fedték. Különösen sikeres volt a folyamerők támogató fellé-

pése Szabács megrohanásánál és a Mišar magaslaton lévő ellenséges ütegek leküzdésénél. Ezalatt a dunai csoport, a szárazföldi nehéz tüzérséggel együtt, július hó 29-étől augusztus hó 17-ig többszörös tüntetéssel és tüzeléssel Belgrádban és környékén foglalkoztatta az ellenfelet. A drinai előnyomulás eredményeként elérték csapataink a Kolubarát és bevették Užicet.

A galíciai hadi események következtében a Duna vonalán álló hadseregünket az orosz harctérre rendelték. A szerbek ennek folytán a Duna mellől elvont erőikkel a Kolubara-Száva arcvonalon ellentámadásba kezdhettek; a mieink visszavonultak.

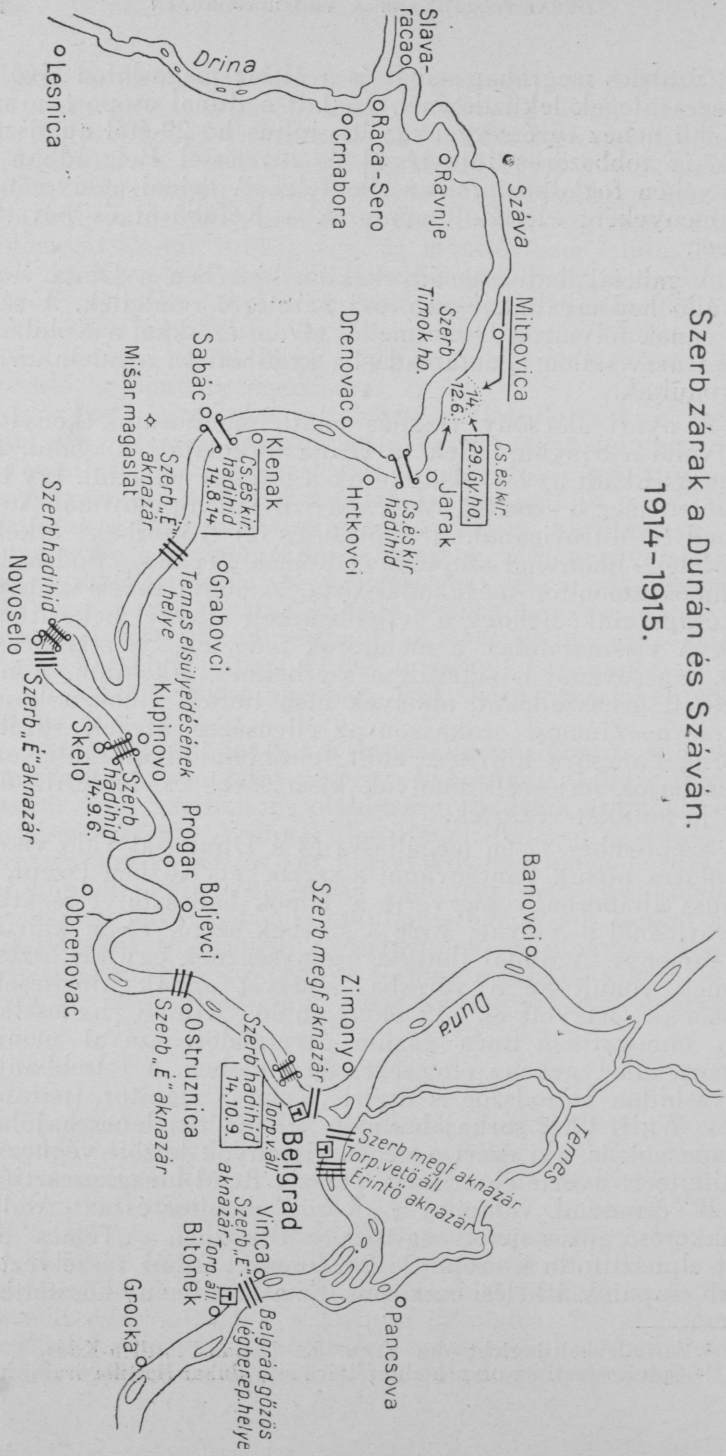
A nyári alacsony vízállás miatt, monitoraink kénytelenek voltak a Száván felfelé, a Drina torkolatáig húzódnai. Ezzel megszakadt az összeköttetésük a dunai csoporttal. Így történhetett meg a szerbek átkelése a Száván Kupinovonál, Novoselonál és Mitrovicánál. (Szept. 5. és 6.) A szerbek átkelési kísérletét Zimonymál szeptember 8-án a „Temes, „Bodrog” és „Szamos” monitor megakadályozta. Zimonyt mégis kiürítették csapataink, nehogy a feljebb átkelt ellenfél bekeríthesse őket. A visszavonulást a monitorok fedezték. Szeptember hó 9-én Pancsovánál is sikerült a szerbeknek átkelniök. A nem vértezett őrnaszádokat, amelyek nem tudtak volna a hosszú Pancsova—Zimony szakaszon az ellenséges ütegek tüzeiben áttörni, Pancsova kiürítése előtt felrobbantották. Eddig ezek a kis hajók hajószállítmányok kíséréssel és felderítő úton jó munkát végeztek.

Szeptember 12-én megállásra és a Dunán át való visszavonulásra bírtuk Pancsovánál a szerbeket. Közben (szept. 6.) Krauss altábornagy megverte a Timok hadosztályt és átkelt Mitrovicánál a Száván. Erre a szerbek szept. 15-án kiürítették Zimonyt. A dunai flottilla legénységének egy kis osztaga elsőnek vonult be a városba, amelyet annak kiürítésekor utolsónak hagyott el.¹ Az előnyomuló Krauss hadosztályt újra támogatta a Rača gázlón átvergődött szávai monitor csoport, amelynek az ellenséges ágyútűzben, a felrobbantott Száva-hídon másodszer is áttört „Temes” monitor (parancsnoka: Wulff Olaf sorhajóhadnagy, ekkor ideiglenes hajóhadparancsnok is, aki ezért a nehéz viszonyok között véghezvitte haditettéért nyerte el a Mária Terézia Rend lovagkeresztjét)^{2a} és „B” őrnaszád, valamint a „Kőrös” monitor és az „Andor” aknakereső gőzös sietett segítségére. Ütközben a „Temes” csoport elpusztította a szept. 28-án Zimonyt újból veszélyeztető szerb csapatok átkelési eszközeit. Ez a körülmény készítette az

¹ Vorfällenheitsbericht des K. u. K. Donau-Flottillen-Kdos.

^{2a} Species facti az orsz. hadilevéltárban a dunai flottilla iratai közt.

Szerb zárak a Dunán és Száván. 1914-1915.

ellenséges hadvezetőséget Zimony és a Szerémség végleges kiürítésére (L. Percevič J. művét.) A Szabács és Mišar magaslát körül lefolyt eredményes harcok után a „Temes” egy éjjeli felderítő út alkalmával (a Skelanál lévő ellenséges áthajózási anyagot semmisítette meg) Grabovci sziget közelében aknába ütközött és elsüllyedt (Okt. 22.). A „Temes”-t 1916. jún. 27-én kiemelték és átépítés után 1917-ben újra besorozták a dunai flottillába. A hajó személyzetének 50 tagja lelte halálát a robbanásnál, az életben maradtakat a „B” őrnaszád mentette meg.

November 1-én végre bevették csapataink a monitorok támogatásával Szabácsot, november 10-én a Mišar magaslátot.

A csapatainknak mindinkább fenyegető bekerítő mozdulata elől kitérő szerbek 26-án feladták a Száva magaslatain lévő állásaikat, majd december hó 1-én Belgrádot is kiürítették. A „Szamos”, „Bodrog” és „Enns” monitorok, amelyek a Száva menti harcok idején eredményes ágyúharcot vívtak a belgrádi újonnan felszerelt francia tengerész-útegekkel, végre december 7-én Belgrád előtt egyesülhettek a közben aknáktól megtisztított folyón a Száváról érkező flottillával. Az egyesült hajóhad ettől kezdve a Gročka felé előnyomuló csapataink balszárnyát fedezte.

A forgandó hadiszerencse újból a szívósan és bátran védekező szerbeknek kedvezett. December 15-án jobbszárnyunk, 14-én derékhadunk, 15-én balszárnyunk vonult vissza. A Száván át Szabácsnál, a Dunán át Belgrádnál és Višnicánál történt átkelést a folyamerők védőharca fejezte be.

A Szávánál megállt a szerbek előnyomulása; a Duna mentén úgy látszik a monitorok jelenléte akadályozta meg a támadó átkelést.

Igy ért véget ez a véres esztendő és csaknem egy évig tartott, míg újra nagyobb szabású hadműveletekbe foghattak a kimerült ellenfelek.

III.

Belgrádnak 1915. október hó elején történt elfoglalását és az ezt megelőző dunai és szávai erőszakos átkelést, Mackensen tábornagy az egész világtörténelemben páratlan hadi eseménynek tartja.

Belgrád bevétele és az ezzel meginduló szerbiai hadjárat volt az első sikeres lépés a Törökországgal való közvetlen összeköttetés megteremtésére és az odavezető hajóút felszabadítására.

„Meg kellett teremteni Törökországgal a ...kapcsolatot”, mert annak „hadianyaggal való ellátása úgyszólván le-

hetetlen volt.“ Kétszer kíséreltük meg a lövészerszállítást hajóval. De hiába. 1914 december hó 24-én csak Szendrőig jutott a „Bodrog” monitor által kísért szállítmány, az erős ágyútűzben azonban vissza kellett fordulnia. 1915. március 30-án a lövészer szállító gőzös egyedül kísérelte meg éjtszaka a szerb tüzérségi záron az áttörést. Vinčánál azonban értékes szállítmányával együtt levegőbe repült. „Szerb ujság-hírek szerint a hajó Vinčánál aknára jutott és csak az ekkor bekövetkező robbanás riasztotta fel a szerb tüzérséget, amely tüzelésével a hajó roncsait is megsemmisítette.”

A Vaskapu alatt ellenfelünk elsüllyesztett hajókkal és aknazárakkal csaknem teljesen elzárta a Dunát. A Belgrádtól a bolgár határig terjedő víziút 330 km. 25 km-es sebességgel is 13½ órát kellett volna a lövészerszállítmánynak ellenséges ütegek tüzeiben hajóznia. Ehhez képest a robbanás következtében hősi halált halt Böszl sorhajóhadnagy,² a „Belgrád” gőzös parancsnoka, valóban megoldhatatlan feladatra vállalkozott. A vázolt nehézségekkel való sikeres megküzdés után, még az oláh Dunán lévő felfegyverzett orosz gőzösök támadásával is számolnia kellett. A Törökországba való lövészerszállítás tehát csak Belgrád és a szerbiai Dunapart elfoglalásával lehetségessé.

Az erre a célra a Drina és Cserna között összegyűlt hadseregek felvonulása szeptember végén már megtörtént. „Az átkelő helyek leplezése céljából szükség volt arra, ... hogy a támadás széles arcvonalban történjék.” Ezért a 3. hadseregnek a Drinán, a Száván és Dunán (Belgrádnál), a 11. hadse-

² Itt kell megemlítenünk azt a magyar szempontból nem közömbös körülményt, hogy a hősi halált halt Böszl, azután Lucich sorhajókapitány, az eddigi és későbbi vállalkozásoknál kitűnt Wulff és Kankovszky sorhajóhadnagyok, Taschler (Tasnád) fregattahadnagy magyar tiszték és a legénységnek a fele is magyar volt!

Ezenkívül még a következő magyar tiszték voltak dunai hajóhadunk tisztikarában: Markó Gerő, Bausnern Armin, Böhm Cosimus, Schiavon Henrik sorhajóhadnagyok, Korparic Ede, báró Karg György, Nagy Lajos, Deák Lajos, Illés Lajos fregattehadnagyok; a bevonult tartalékosok közül: Sényi Péter korvettekapitány, Darvas Pál fregattehadnagy, Lonsoncz István, Quirini Egon, Németh András, Kárpáti Lajos, Vári Nagy Lajos korvettehadnagyok. Mészáros Dezső, Isépy Tivadar, Szalai Ferenc tengerészszázalósok. Mattyasovszky Ernő, Zathureczky Elemér, Szulyovszky Imre, Horváth Imre, Gramantik Mihály tengerészhadapródok. (E névsor nem teljes, mert nem állottak rendelkezésemre az 1917. januárjától a háború végéig szükséges, továbbá az orvosokra és műszaki tisztviselőkre vonatkozó pontos adatok. Wulff O. idézett művéből tudjuk, hogy dr. Barcsai Ábriss, dr. Farkas Kamillo sorhajóorvosok, dr. Gotthard István (tart.) és dr. Mihalkovics Elemér fregatteorvosok. Csiszarik Fülöp 2. o. főgépjüzemvezető, Zelechowski Gyula 1. o. tengerészhadbiztos ugyan-csak 1917. jan. 1-ig voltak tagjai a hajóhad tisztikarának!) A felfegyverzett gőzösök és segédhajók kapitányai közül magyarok (1917. I. 1-ig érvényes adatok!): Simon Antal, Héjas József, Farkas Kálmán, Dobó Aladár, Győri Lajos.

regnek a Dunán (Kostalacnál, Szendrónél és Ujmoldovánál), végül egy szárnybiztosító csoportnak ugyancsak a Dunán (Orsovánál) kellett átkelnie, illetve a belgrádi főátkelés idején tüntetnie.

A dunai flottilla, amelyhez közben két modern monitor („Temes“ és „Száva“) csatlakozott, Lucich sorhajókapitány vezérlete alatt Ujvidéken és Zimonyban (a „Szamos“ csoport Brčkonál) állott.

Függetlenül a hadsereggel közösen megállapított haditervtől a hajóhad a következő előkészületeket tette:

A „Kócsag“-ágban lehorgonyzott, fából összetákolt álórnaszáddal tüzelésre bírta a szerbek ágyúit. Körülbelül százat lőttek erre a rejtélyes alkotmányra, amely így két napi tüntetésével hozzájárult a szerb ütegek állásának felderítéséhez.

Az aknakereső osztagokat már október hó 4-én készen tartották és ellátták velük a Száván lévő hajócsoporthoz.

A 3. hadsereg parancsnokságával történt megállapodás szerint, ennek a hadseregnek két helyen, a Dunán és a Száván, a Kalimegdán alatt és a Nagy Cigányszigetnél, a Száván három helyen: Jaraknál, Progarnál és Boljevcinél kellett átkelnie. A Belgrád alatti átkelést a flottilla zömének, a szávai átkelést az ottani erőknél („Szamos“ monitor, „Una“ felgyverzett gőzös) kellett támogatnia.

A dunai flottillát közvetlenül a Belgrádnál átkelő VIII. hadtest parancsnoksága alá rendelték: A két parancsnokságot telefonvonal kötötte össze.

A flottilla részére az alábbi rendelkezéseket adták ki:

1. Az október 7-én hajnalra tervezett áthajózás idején a monitorok, a VIII. hadtest útászparnocsnokának kívánságára, nem támogatják az áthajózó csapatokat, hogy hullámvérésükkel ne veszélyeztessék az útáspontokat. (A monitorok jelenléte talán túlságosan kitette volna az átkelési eszközöket az ellenséges ágyútűznek?)³

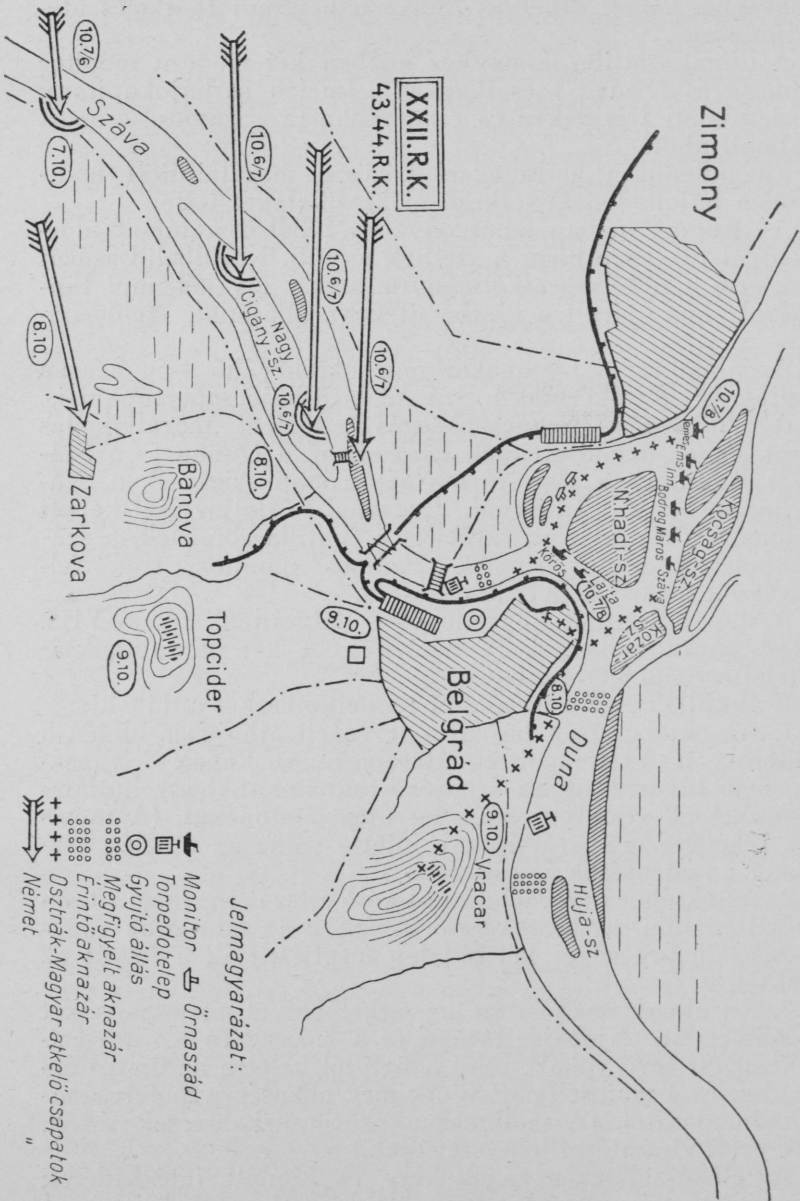
2. Az október 6-án délutántól késő éjtszakáig tartó tüzérelőkészítés után, az aknakereső osztagok az áthajózás vonalán és a Cigány-sziget két oldalán megtisztítják a folyót az aknáktól.

3. Az aknakeresés után az átkelőhelyet és eszközöket (a Kalimegdán (Njebojse tornya és a Kócsag és Kožara szigetek között levő vonal), ettől a helytől keletre az összes őrnaszádok és 4 motorcsónak védik meg ellenséges motorcsónakok támadásától. (A motorcsónakokat puska lövések érték, amire ezek visszatérni kényszerültek.)

Az előkészületek a vázolt terv és kiadott intézkedések szerint történtek meg. A nagyon kedvezőtlen átkelési viszo-

³ Vorfällenberichtsbericht des K. u. K. Donau-Flotillen Kdos.

Dunai átkelés Belgrádnál 1915-ben.

nyok között is sikerült az éj folyamán (október 7-én) mintegy 4½ zászlóalj erejű csoportnak a Njebojse toronytól keletre partra szállnia.⁴

Ez lassan harcolva tudta csak magát a vasúti töltés mentén beásni és ezt az állást az erős ellenséges tűzben megvédeni. Ennek a szorongatott csoportnak a támogatására kiüldözték már kora reggel a „Bodrog” és „Maros”, majd a „Száva”, „Körös” és „Lajta” monitorokat. A hajók is heves ágyútűzbe kerültek különösen veszélyeztette őket a Vračaron álló 14 cm. francia tengerész-üteg, mert ennek lövedékei átüthették a monitorok páncélját. A VIII. hadtest nehéz tüzérsége azonban olyan jó eredménnyel támadott ezekre az ütegekre, hogy a „Körös”-nek és „Lajta”-nak sikerült közvetlenül a Kalimegdan alá állnia, sőt a „Lajta” közvetlen összeköttetésbe juthatott a csapataink balszárnyán küzdő 87. gyalogezredünk részeivel. Ennek a csapatnak az útmutatása szerint lőtte a „Körös”-sel együtt közvetlen közelből a mieinket veszélyeztető szerb állásokat és a Kalimegdanon felvonult tábori tüzérséget, amely onnan távozni kényszerült.

A többi monitor a Kalimegdantól keletre és a gyárnegyedben, valamint a temetőben lévő hadállásokat és védelemre berendezett házakat és kaszárnyákat lőtte.

Délután a „Temes”, „Ens” és „Inn” váltották fel a harcban álló monitorokat. Ezek is eredményesen pásztázták az ellenséges tüzérállásokat. A „Temes”, kettős ágyútornyának 5-szoros ütegtüzével, elnémított egy ellenséges üteget a Vračaron. Estére az ellenség tüzelése alábbhagyott s a sötétség beálltával a monitorok ismét kikötőhelyükre tértek vissza. Nagy Vilmos téved a dunai hajóhadról mondott, különben elismerő véleményében, mert a dunai flottilla egész nap harcolt, nemcsak délután 3 órától kezdve.⁵

Október 7-én nappal a VIII. hadtest, mintegy 2500 főnyi áthajózott csoportjának megerősítéséről szó sem lehetett. De nem tudták megerősíteni a XXII. német tartalékhadtestnek a Nagy Cigányszigetet elfoglaló századaikat sem. A szerb tüzérség kitünően fedett állásából állandóan lőtte az átkelőhelyeket.

Október 8-ra virradóra az őrnaszádok újra cirkáltak a további átkelés biztosítására. Az egyik őrnaszád megtalálta az előző napon a Nagy Hadiszigetig sodort és megakadt útasz pontonokat.

„A két éjjel folyamán átszállított 7¼ gyalogzászlóalj ugyan már elég tekintélyes erőt képviselt, de helyzetük” még válságos volt, a harc hevesebb, mint 7-én. Az ellenfél megerő-

⁴ Lásd Nagy Vilmos idézett cikkét: *Hadttörténelmi Közlemények*, 27. évfolyam, III. füzet, 510, 511. és 512. oldal.

⁵ Lásd idézett cikkét: 325. oldal.

sítette még el nem pusztított harci eszközeit: „telefonösszeköttetés hiánya miatt tűzérsegünk nem tudta támogatni a vasúti töltés mentén harcoló csapatokat. Folyamkából lerakása se sikerült és a fényjelzéssel vagy zászlókkal való tűzvezetés az ellenség heves tüzelése folytán lehetetlen volt.“

„Október 8-án délelőtt csak a monitorok támogatták a gyalogságot...“ A „Kőrös“ és „Lajta“ 7-i tapasztalatai alapján kettős csoportokban küldték a monitorokat a balszárny támogatására.

A három első csoport már kora reggel elfoglalta állását. A „Kőrös“-nek sikerült partra tett jelzőosztaggal újból összeköttetést létesítenie és ezzel a Kalimegdanra lövő tűzérseg tüzét úgy irányította, hogy az onnan tüzelő szerb ütegek teljesen elhallgattak.“

„A szerbek azonban a város szélén lévő házakban még mindig tartották magukat és változatlan hevelességgel lőtték a vasúti töltést... A „Kőrös“ monitor tűzbe fogta ezeket az épületeket és Peter alezredes tűzvezetésének alapján olyan hatásosan működött, hogy a szerbek menekülve hagyták el eddigi biztos fészkeiket.“ Embereink „erre úgy fellelkesültek, hogy élükön a zászlóaljparancsnokkal, azonnal rohamra indultak: három tisztet és 165 fő legénységet elfogva bevonultak a városba és ott elsáncolták magukat.“

Ezekben a harcokban több monitorunk sérült meg, 9 óra 50 perckor a „Maros“-t telitalálat érte a Vračarról, de harcra képes maradt. A Topčiderről viszont 11 óra 40 perckor, az „Enns“ monitort, éppen amikor a Kalimegdan alatt harcoló monitorokhoz akart csatlakozni, szerencsétlenül érte egy lövés, amely erős léket ütött rajta. Az elsüllyedés elkerülése végett a parancsnok kivitte hajóját az ellenség tüzeiből és a parton zátonyra helyezte. 1 órára már a léket is betömtek. Úgyancsak telitalálat érte a „Temes“-t,⁶ amely a megsérült „Enns“ védelmére önfeláldozó harcba kezdett a Topčider tengerész-ütegével. A „Temes“-nek is sikerült az ágyútűzből saját erejével a partig és ott zátonyra jutnia és a léket betömnie.

A dunai flottilla parancsnokának közbenjárására egy 50¹/₂ cm. ütegünk némította el egyetlen szerencsés lövésével a veszélyes ágyúkat. A megsérült monitorokat a harcban a „Száva“ és „Inn“ helyettesítették. A hajóhad parancsnoka, aki 7-én a „Temes“-ről vezényelte hajóit, motorcsónakon jelent meg a helyszínen és személyes intézkedésére a „Sámson“ és „Álmos“ felfegyverzett gőzösök vontatták el az „Enns“-t és a „Temes“-t. Különösen említésre méltó a „Temes“ elvonatása, 5 perc alatt sikerült a sérült hajót vontatókötélre

⁶ Parancsnoka: Wulff Olaf.

venni és ellenséges ágyútűzben elvontatni.⁷ A dunai hajóhad 8-i önfeláldozó szereplése nagyban hozzájárult a nap sikeréhez.

Éjjel az őrnaszádok kábelösszeköttetést létesítettek az átkelt csapatokkal.

9-én éjjel sikerült a csapatok további áthajózása. A két hadtest egyesült rohamával bevettük Belgrádot.

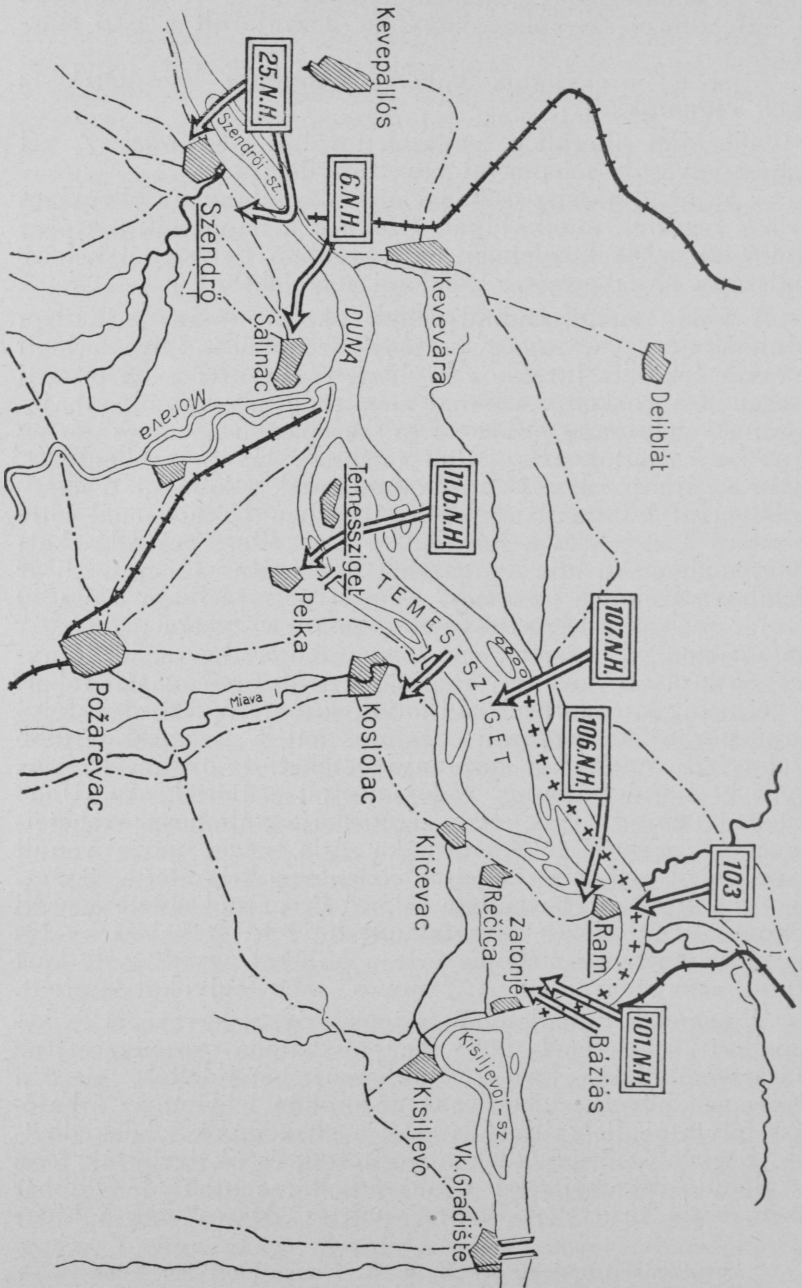
A hajóhad aknász osztagai éjszaka állandóan ellenséges tűzben végezték munkájukat. Ezeknek a napoknak (október 6-tól 9-ig) nehéz küzdelmei alatt azonban Belgrádtól keletre rendszeres aknakeresésre gondolni sem lehetett.

A Száva menti hadműveletek október 6-án hajnalban indultak meg. A „Szamos” csoport⁸ Brčkoból indulva hajnali 3 órakor érkezett Jarakhoz és elűzte tüzelésével a szerb parti őrséget. Két gőzkomp azonnal megkezdte a csapatok áthajózását. A délután 4 óráig tartó harcban a „Szamos” és az „Una” a csapatok szárnyaitól tartották távol az ellenséget. Mikor az áthajózott erők már megvetették a lábukat, a monitorcsoport folytatta útját lefelé. Üközben Drenovacnál lőtte az ottani szigeten és a helységben lévő ellenséges állásokat; ezt nyomban követte csapataink támadása. Innen a Mišar gázlőhoz vezetett a „Szamos” csoport útja (délután 5 óra 40 perc): ez volt a legveszélyesebb pont a Száva mentén. A Szávaparton jól beásott 8 cm. tengerész-üteget heves, jól irányzott ágyúzással fogadta hajóinkat, a Mišar magaslat táborigetei pedig kartácstűzet zúdítottak rájuk. Az 500 m-re folytatott párbajban ugyan a „Szamos” lett a győztes, de több találat érte, amelyek a kormányvezetékét, az övpáncélt és az egyik 12 cm. ágyútorony védőpáncélját átütötték. Az „Una” sértetlen maradt, csak egy géppuskája vált hasznavehetetlenné. A „Szamos” a Klenovačka Ada sziget mögé vonult vissza, ahol estére sérüléseit ideiglenesen kijavította. 8 órakor újra útra kelt, hajnalban (5 óra) Progarnál elűzte a parti őrséget. Az áthajózás zavartalanul folyt le. A balszárny támogatása közben ismételten érte a hajókat ágyútűz, de kárt ezúttal sem szenvedtek. A „Szamos” még foglyokat is ejtett.

A németek dunadombói és temesszigeti, kevevárai és kevepallosi átkelésénél 205 tengerészkatona segédkezett az útászszolgálatban. Ezeket csakhamar berendelték, mert a „Kossava” következtében csak gőzösökön lehetett az áthajózást folytatni. Belgrádnál is csak a gőzkompok közlekedhettek. Ezeket az őrnaszádok biztosították és ők tartották fenn az állandó összeköttetést a már átkelt csapatokkal. Október 10-én déltől kezdve a „Bodrog”-nak és „Maros”-nak a Lipar

⁷ Vorfällenheitsbericht des K. u. K. Donau-Flottillen Kdos.

⁸ Parancsnoka: Kankovszky sorhajóhadnagy.

Dunai átkelés Ram-Temessziget-és Szendrőnél 1915-ben.

magaslatok megtámadására készülő csapataink balszárnyát kellett támogatnia. Drótnélküli távirókészülékkel felszerelt repülőgép végezte a tüzéségi megfigyelést. Ennek a közvetítésével monitoraink több jól irányzott lövése elnémította a szerb ütegeket.

A Lipar magaslatoknak október 12-re tervezett általános megrohanása elmaradt, mert a szerbek közben visszavonultak.

A belgrádi harcok után az első monitorosztály („Inn“, „Bodrog“ és „Maros“) Zimonyban maradt, a második monitorosztály („Száva“, „Kőrös“ és „Lajta“) Pancsovára ment.

Az aknászosztag által aknáktól megtisztított úton október 17-én Szendrőre szállították a Zimonyban készentartott hajóhidat. Ennek a fontos szállítmánynak a biztosítása után a második monitorosztály Gročkánál közvetítette a harmadik és tizenegyedik hadsereg szárnyainak találkozását.

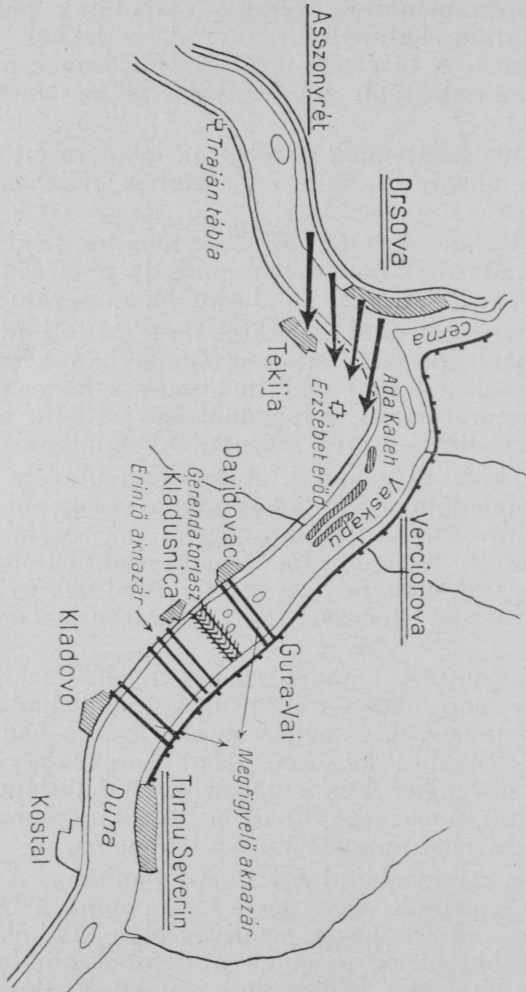
További hídszállítmányok biztosítása után, a hajóhad legsürgősebb feladatává vált most már a vaskapui akna és folyamzár eltávolítása. Október 29-én az egész hajóhad Orsován egyesült, 30-án pedig útnak indulhatott egy-egy lővészerezellel megrakott uszály az „Inn“, „Bodrog“ és „Kőrös“, valamint a „Sámson“ fedezete alatt Bulgária és Törökország részére.

A hajóutat a szerb Dunapart mentén jelölték ki.

Tizennégy nap alatt érték el az egyesült hadseregek a 6-án megkezdett harcok és nehéz munka árán a hadművelleti célt a Dunán. További két hét, tehát kereken egy hónap alatt. Nišnek november 5-én a bolgárok által történt elfoglalásával, a szárazon is megnyílt az út Törökországba: a Belgrád—Sofia—Konstantinápoly-i vasúti vonalon.

A lővészerez zavartalanul ért Lom-Palánkába. A felfegyverzett orosz gőzösök egy része visszavonult a Duna alsó szakaszára, egy részét meg a semleges oláh kikötőkben szelretek le. Későbbi hírek, amelyek a Reniből kiinduló orosz támadásról szóltak, nem bizonyultak valóknak. Mégis a most már rendszeressé vált lővézerszállítmányok védelmére a megfelelő átrakó kikötőkben állandóan volt őrhajó. December 12-én már a Ruszcsukban egyesült egész hajóhad gondoskodott a közben megszervezett bolgár-román határvédelemnek a folyamon való fenntartásáról. Az egész biztosítandó vonal a Dunán Orsovától a Rjahovo és Tutrakan közt a folyón át vonuló román-bolgár határig terjedt.

A dunai hajóhad aknászai a már hajózható vízi út kijelölése után folytatták kemény munkájukat. November 28-ig 12 aknazárat és 4 torpedóvető állomást távolítottak el a Száván és a Dunán; összesen 218 db., 9-féle és az angol, orosz,

Dunai átkelés Orsovánál 1915-ben.

francia tengerésznél használatos aknát. A vaskapui (Gura-Vai) zár gerenda torlaszai is tele voltak aknával.⁹

Ezeknek a zárnak nemzetközi volta az élő tanuja annak a segítségnek, amelyben az angol, francia és orosz tengerészet részesítette az ilyen dolgokban járatlan szerb szövetségét.

⁹ Vorfällenheitsbericht des K. u. K. Donau-Flottillen. Kdos.

IV.

Szerbiának nem volt hajóhada. A szerbiai hadjáratban dunai hajóhadunk ellen tüzérséggel, aknával és torpedóval küzdött. Nem került sor vízi erők egymás között való harcára. Az 1916. augusztus hó végén a monarchia és Oláhország között kitört háborúban más volt a helyzet. Oláhország a Duna-aktában biztosított folyamrendészeti joga alapján és a Dunabizottságban képviselt nagyhatalmak hallgatólagos beleegyezésével, tekintélyes hajóhadat szervezett.¹⁰ Dunai flottillánknak még se volt alkalma rá, hogy ezzel az ellenfelel megmérkőzhessék. Úgy látszik, az oláh haditerv a Dunán védő természetű volt. Kalimoknál, Tutrakantól és Oltenitától nyugatra az oláhok betonállásokban felállított, páncélfedeleles ütegekkel¹¹ védett, erős folyamzárakat létesítettek. Az esetleges, a zár felett tervezett támadáshoz való átvonulásra szükséges kaput sem hagytak rajta.

A későbbi helyszíni szemle megállapítása szerint a zár területén, csak a felszínen látható aknák száma 260 volt. A zár egy része erős acéldróttal, láncokkal összekötött, a folyam medrébe levert cölöpökből, úszó és lehorgonyzott gerendákból, a folyón át feszített acélkötelekből állott.

Az oláh dunai hajóhadnak erre a védekező és csak saját csapatainak támogatására szorítkozó magatartására a háború kitörésekor nem lehetett gondolni.¹² Még meg sem érkezett a Ruszesukban állomásozó dunai flottillához az oláh hadüzenet híre, amikor este fél 10 órakor az oláhok torpedótámadást kíséreltek meg monitoraink ellen. Az orosz-japán háború megkezdésének ez a folyón történt utánzása azonban nem volt olyan eredményes, mint a japánok port-arturi vállalkozása.

Az oláh torpedó csak egy uszályt talált, amely kettétört és elsüllyedt. Hadihajóink sértetlenek maradtak. Félórával a támadás után érkezett meg a hadsereg főparancsnokság távirata az este 9 órakor megtörtént oláh hadüzenetről.

Nehogy monitorainkat és Rjahovonál álló őrhajót a nyílt kikötőben további meglepetések érjék, elhatározták a hajóhad egyesítését a Sistovtól nyugatra fekvő Belene-csatornában.¹³

Ezt a kikötőt szemelték ki és szerelték fel egy várható oláh hadjárat esetén a dunai hajóhad hadművelleti bázisául. Itt helyezték el a folyammenti hadműveletekhez szükséges

¹⁰ Lásd mellékelt Lajstromot.

¹¹ A zár tüzérségét több páncéltoronyban elhelyezett 14 cm-es és sok kisebb gyorstűzelő ágyú képezte.

¹² Vorfällenheitsbericht des K. u. K. Donau-Flottille-Kdos.

¹³ A Dunának a bolgár parttal határos mellékága.

hadianyagot és ez a csatorna lett a hadüzenet hírére az alsó Dunáról menekülő kereskedelmi gőzösök és uszályok főgyülekező helye.^{13a}

Az oláh háború kitorése nem találta teljesen készületlenül a hajóhadat. Az előkészítő intézkedések következtében biztosítva volt a hajóhad elhelyezése; az aknazáratokat és ezek védelmére rendelt ütegeket, fényszórókat, már felállították a kikötők biztosítására; a folyamon lévő hajók részére Belenen kívül is jelöltek meg kikötőket; ezenkívül tervbe vették mindjárt az ellenségeskedés megkezdése után az oláh kikötőkben lévő hajók megmentését.

Ennek a tervnek kivételre augusztus 28-án reggel a II. monitorosztály hat őrnaszáddal Giurgiu ellen, augusztus 29-én délután az I. monitorcsoport Turnu-Magurele ellen, a

^{13a} A Mackensen tábornagy parancsnoksága alá rendelt hajóhad hadrendje:

I. Monitorosztály:

I. Csoport:	{ „Temes“
„Enns“	beosztva „Fogas“
II. Csoport:	{ „Inn“
„Száva“	beosztva „Csuka“
III. Csoport:	{ „Bodrog“
„Kőrös“	beosztva „Stör“
IV. Csoport:	{ „Szamos“
„Lajta“	beosztva „Lachs“

Felderítő csoportok:

I. őrnaszádcsoport:	{ „Viza“
„Barsch“ | 2. őrnaszádcsoport: | { „Wels“
„Compo“ |
|---------------------|----------------------|---------------------|---------------------|

Felfegyverzett gőzösök:

I. Csoport:	{ „Álmós“
„Helene“	II. Csoport:	{ „Una“
„Vág“
III. Csoport:	{ „Csobánc“
„Szigliget“		

Aknakeresőosztály:

Egy felfegyverzett aknagőzös:	{ „Balaton“:	(motoruszály)
Aknaraktárhajó:	{ „Tulln“	
Aknanaszádok:	{ „Bácska“;
„Baja“.	

Vonat:

- Mentőhajó: „Sámson“ (felfegyverzett gőzös);
Kórházhajó: „Kulpa“;
A hajóhadparancsnokság lakóhajója: „Hebe“.

Hadtápállomás:

1 kikötőhajó, uszályok, élelmiszer bárkák. Ide tartozott a motorcsónakosztály is, egy lakóuszállyal és változó számú motorcsónakkal.

IV. monitorcsoport Zimnicea ellen intézett támadást. Eredményes munka után — megrongálták ezeknek a helyeknek a kikötő berendezését, a hadviselés ott található eszközeit, elvontatták az uszályok nagy részét, megsemmisítettek két oláh őrnaszádot és egy aknarakó hajót — újból a Belenezsatornában egyesült a hajóhad.

A Kladovonál álló őrhajónk, az „Álmos“ felfegyverzett gőzös, amint értesült a hadüzenetről, korábbi rendelkezés szerint Orsovára indult. Éjtszaka előreküldte az alájarendelt „Lachs“ őrnaszádot és a hozzá beosztott német motorcsónakot, mert ezek a nem védett kis hajók nappal alig törhettek volna át akadálytalanul az ellenséges tüzérezárakon. Az „Álmos“ 28-án reggel Turn-Severinben bombázta a katonailag fontos célokat és a kikötőben levő hajókat, és ez által magára vonva az oláh tüzérség tüzeit, megkönnyítette a naszádok áttörését. A Dudasnál, Gura-Vainál és Verciorovanál folytatott sikeres tüzharc után Orsován egyesült az oda épésgben megérkezett naszádokkal.

A dunai hajóhadat, amely eddig közvetlenül Mackensen tábornagy parancsnoksága alá tartozott, szeptember elején a Kosch gyalogsági tábornok vezetése alatt álló dunai hadsereg parancsnoksága alá rendelték.

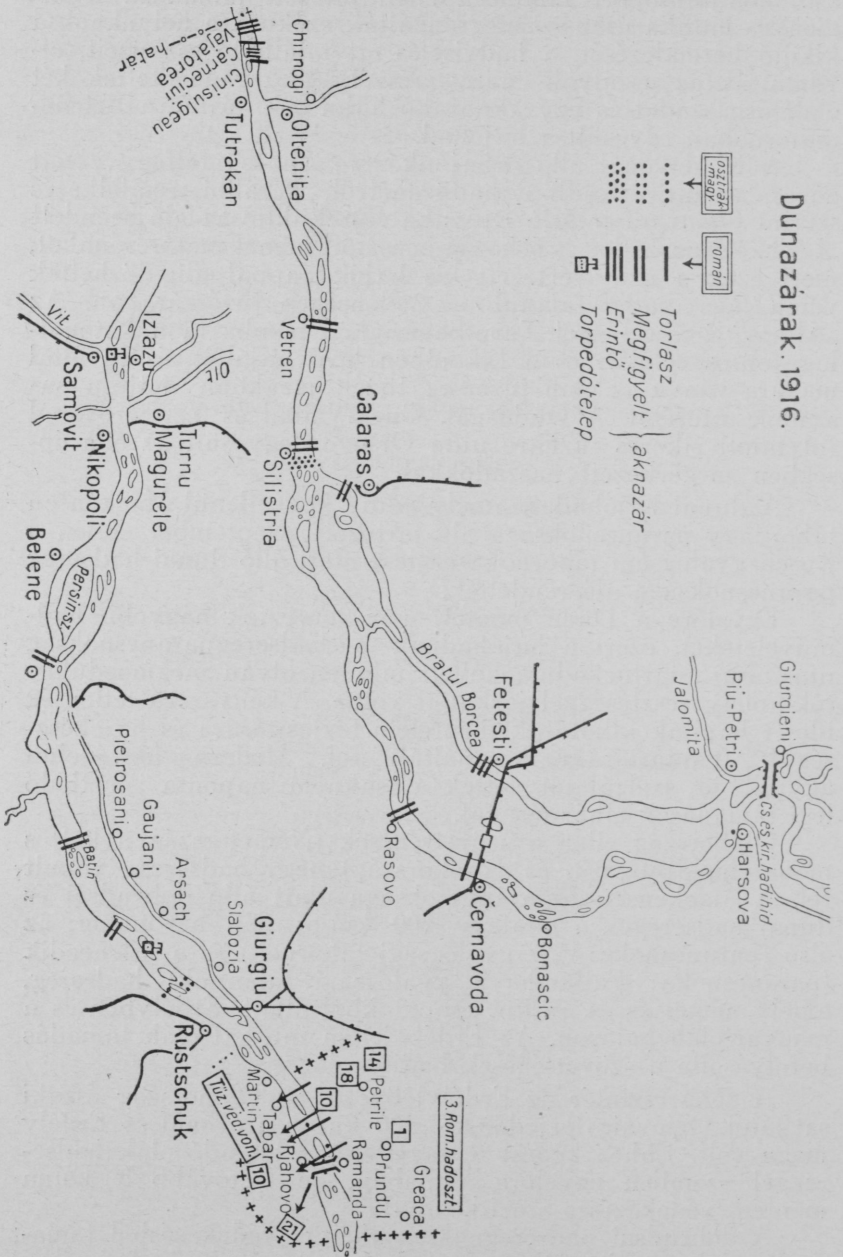
Egyelőre a Duna mentén nem terveztek nagyobb hadműveleteket, ezért a hajóhadnak a hadseregearcnsnokság utasítására tartózkodnia kellett minden olyan megmozdulástól, amely veszteséggel járhatott volna. A kényszerű tétlenség idejét hajóink kikötőjük megfelelő biztosítására és harc készségük fenntartására használták fel. Modern légvédelmi ágyúik jó szolgálatot tettek a csaknem naponta ismétlődő légi támadások elhárításával.

Oláhország ellen a szövetségesek (Németország a kettős monarchia, Bulgária és Törökország) négy hadserege vonult fel. A Mackensen főparancsnoksága alatt álló dobrudnai és dunai hadseregek a mintegy 600 km-es déli arvonalon; az első (parancsnoka: Arz gyalogsági tábornok) és a kilencedik (parancsnoka: Falkenhayn gyalogsági tábornok) hadsereg, amely német és cs. és kir. csapatokból állott, Erdélyben és a magyar-oláh határon. Az Erdély ellen intézett oláh támadás befolyásolta a szövetségesek haditervét.

A főharcszintér az Erdélyt övező, az Oláhország északi sarkától Orsováig terjedő, kb. 500 km-es arcvonala és Erdély maga volt. Ehhez képest a nagy erővel támadó oláh hadsereggel szemben egyelőre általában, de legtovább a Duna mentén, védekezésre szorítkoztunk.

A dobrudnai hadseregnek, mihelyt védekezésből támadásba mehetett át, a Duna torkolata volt a hadművelési célja. A dunai hadseregnek egyelőre a Duna déli partját kellett

Dunazárak. 1916.

megvédenie, Tutrakantól nyugatra, azután pedig a Dunán átkelve egyesülnie kellett az erdélyi hadsereggel, amelynek viszont az oláh támadás elhárítása után igyekeznie kellett a háború színterét Oláhországba áttenni.

A dunai hajóhad tehát csak akkor juthatott nagyobb szerephez, ha a dunai hadsereget veszélyeztetik, ha az támadó hadműveletekbe kezd, vagy, ha az Orsovánál álló Szivó-hadseregcsoport már tért nyert.

A dobrudsai hadsereg szeptember 2-án kezdte meg előnyomulását, 6-án bevette Tutrakant, 9-én Silistriát. Az oláh hadsereg visszavonulását és átkelését a Dunán oláh ágyúnaszádok és az Oltenitai ütegek fedezték. A szeptember 12-től 14-ig tartó kara-omeri ütközetben is a szövetségesek győztek: az orosz-oláh hadsereg a Traján-sáncoktól délre foglalt erős védelmi állást. Itt egyelőre a dobrudsai hadsereg megállapodott. Ezekben a harcokban a dunai flottilla nem vehetett részt, mert a kalimoki erős folyamzárát addig nem lehetett eltávolítani, amíg Kalimoknál birtokában nem vagyunk a Duna két partjának.

Hajóhadunk ezalatt a bolgár Dunapartnak és saját kikötőjének védelmével fedezte az előnyomuló hadsereg hátát. Az oláhok naponta ismétlődő légitámadásokkal és Belene-csatornával szemközt lévő parton felállított 15 és 21 cm. ütegekkel igyekeztek a hajóhadat több ízben megkárosítani, de eredmény nélkül. A horgonyzás helyének változtatásával tértek ki hajóink az őket veszélyeztető lövedékek elől.

Nem sokára a 21 cm. üteg támadása után, oláh ujságok azt a hírt terjesztették, hogy egy monitorunk elsüllyedt, a hajóhad pedig fogva van a Belene-csatornában, mert azt elzárták és onnan egy hajó sem mozdulhat ki.

A monitorokat veszélyeztető üteg állásának megállapítása után (szept. 28.) a II. monitorcsoport ágyúzta ezt az üteget, anélkül, hogy a tüzelést az oláhok viszonzták volna. 29-én ugyanez a csoport engedélyt kapott Corabia megtámadására. A kikötőberendezés, a tábori ütegek és az ott álló orosz aknahajók megsemmisítésével és uszályok zsákmányolásával végződött ez a rajtaütés.

Október 1-én éjjel a 5. oláh hadsereg egy hadosztálya Rjahovonál két helyen átkelt a Dunán, hogy Tutrakannál hátbatámadja a dobrudsai hadsereget. Rjahovonál pontonhidat vertek, a hídtól 14 km-rel nyugatra (Martennél) csónakokkal hajózták át a csapatokat. A körülbelül 3 hadosztályerejű csoport meglepetésszerű felvonulását és egy részének átkelését, az átkelés előkészítését, a jó fedezetet nyújtó Duna-szigetek (Lungu, Tabanu és Mocanu), a hosszú dunai arcvonal ritkás őrvonala, valamint a gyenge lábon álló hírszolgálat könnyítette meg.

Október 1-én délelőtt kapta a hajóhad az első hírt az ellenség átkeléséről. 12 órakor pedig a parancsot a híd elpusztítására. A Ruszcsukban lévő aknásztagunk parancsnokát azonnal utasították, hogy a folyón lefelé úsztatott aknákkal robbantsa fel a hidat. Az erős szél azonban a partra terelte az aknákat.

Ezalatt készültségbe állították a III. monitorcsoportot, két őrnaszádcsoportot és az aknászosztályt.

Megnehezítette a feladat megoldását Rjahovo körül a folyó medrének szűk és sekély volta. A Duna itt éjtszaka monitorokkal nem hajózható. A helyszűke miatt pedig nem lehetett a feladat fontosságához szükséges erős hajócsoporthal felvonulni, mert ez nem fejlődhetett volna megfelelő csatarendbe. A sok hajó csak egymást akadályozta és veszélyeztette volna. Október 2-án hajnal előtt alig számíthattak rá, hogy az átkelést megzavarhatják. Zivatar és az ennek folytán beállt sötétség is késleltette a monitorok indulását. Az előreküldött őrnaszádoknak is többször horgonyozniok kellett, egyik-másik zátonyra is jutott.

Éjjel újabb hír érkezett, amely szerint Martennél meghíusították a románok további átkelését, viszont a Rjahovónál átkelt hadosztály tűzértséggel Tutrakán ellen vonult. „A híd elpusztítása döntő fontosságú. Lehetséges volna az átkelt hadosztályt a híd elpusztítása útján az északi parttól elvágni.”¹⁴

A „Viza” és „Barsch” őrnaszádok¹⁵ reggel 8 órakor érkeztek a Rjahovónál lévő Lungu-szigethez. Ágyútűzzel elűzték a szigetről az ellenséges gyalogságot. 200 m-re megközelítették a hidat és az átkelő csapatok között ágyú- és géppuskatűzzel óriási pusztítást végeztek. Közben a bolgár parton felvonult több kis és közép öblű ellenséges üteg, jól irányzott tűzével szorongatott helyzetbe hozta az őrnaszádokat. Ezek állandó mozgással és irányváltoztatással tértek ki a sűrű lövések elől, de nem tágitottak. Viszonozták az ellenség tűzét is, de mégis főként a hidat és a két hídfőnél gyülekezett gyalogságot vették célba. Ebben az egyenlőten harcban több teltalálat érte az őrnaszádokat, amelyeknek lövőszere 9 órakor már fogytán volt. Ezért visszavonultak. A harc megszüntével az oláhok sietve kijavították a hidat.

¾10 óra tájban érték a monitorok a „Wels” őrnaszád kauluzolásával a helyszínére. Az utat idáig, felesleges idővesztéség elkerülése végett, akna-biztosítás nélkül kellett megtenniök. Az őrnaszád a Tabanu-sziget mögött hagyva, a két monitor a már feliasztott ellenséges ütegek erős ágyútűzében helyezkedett el a hídtól 5 km-nyi távolságban.

¹⁴ Vorfällenheitsbericht des K. u. K. Donau-Flottillen-Kdos.

¹⁵ A „Barsch” parancsnoka v. Tasnád (Taschler) fregattehadnagy.

Több óráig lőtték a monitorok a hídat és csapatokat, de a fedett állásban lévő oláh tüzérségben nem sok kárt tehettek. Délután 2 óra tájban több telitalálat megrögzítette a „Bodrog” ágyútoronyait, úgy, hogy nem lehetett őket forgatni. Ezért a „Bodrog” visszavonult. A „Kőrös” egyedül folytatta a harcot az éj beálltáig. 12 telitalálat érte. Egy lövés kormányképtelenné tette. A hajót csak nehezen lehetett a monitorokkal is járható folyamszakaszon tartani. Az est beálltával az úsztatott román aknák ellen nehéz volt védekezni. A monitorok Lelekbe vonultak vissza.

Monitoraink helyzetjelentése alapján készültségbe állították október 2-án délután az első és negyedik monitorcsoportot is. Ezek este $\frac{1}{2}$ 12 órakor értek Lelekbe.

Október 3-án hajnalban a hajóhad hadművelési terén ismét számos úszóakna és torpedó veszélyeztette a hajókat. Ezeknek megsemmisítése után, a „Szamos” és „Lajta” igyekeztek a hídhöz közeledni, de ezt a kitűnően célzó oláh tüzérség zárótüze megakadályozta. A monitorok tehát aknákat úszattak a híd felé, amelyek azt három helyen elszakították.

Közben híre jött a románok visszavonulásának. Kosch tábornok nyugatról megtámadta és Rjahovo felé szorította őket. Csakis a híd kijavítása és sértetlensége biztosíthatta az ellenség visszavonulását.

Ezért most már a híd teljes megsemmisítéséhez fogott a hajóhad. A monitorok fedezete alatt még aznap este a „Balaton” és „Viza” két mélyen merülő uszályt és 12 aknát úsztatott a híd felé, amely újból több helyen elszakadt. A monitorok az úsztatott aknákat és uszályokat nyomon követték, hogy a robbanási kísérlet meghiusulása esetén nekirohanással szakítsák szét a hídat. A románok visszavonulási vonala ezzel megszakadt. Éjszaka a hajók nem lőttek, mert nem tudták, hogy az oláhok délután jelzett visszavonulása következtében előnyomuló csapataink meddig jutottak. 11 órakor este kapták az utasítást: „Rjahovot bevettük, ne lőjjenek saját csapatainkra.” A megvert hadosztálynak csak szétszórt kis osztagai tudtak csónakon a Duna északi partjára menekülni.

A rjahovoi átkelésnél az oláh dunai flottilla nem elegeyedt bele a küzdelembe.

Az oláhok október hó 2-án és 3-án éjjel aknákkal zárták el a Belene-csatorna keleti bejáratát, hogy elvágják monitoraink útját. Mégis sikerült a III. monitorcsoportnak közvetlenül a bolgár part mentén Belenébe jutnia. Október hó 4-től 5-re virradóra, éjjel, az I. és IV. monitorcsoport benzinnel, petroleummal, koksszal megrakott uszályokat zsákmányolt Giurgiuban és szállította ezeket ellenséges ütegek tüzeiben Lelekbe.

Ez alatt az oláhok a Cinghinarele-szigeten lévő ütegeik

védelve alatt újabb aknazárakat létesítettek és a Belene-csatorna bejáratát a bolgár partig teljesen elzárták.

Addig míg az említett sziget birtokunkban nincs, nem lehetett az aknazarak eltávolításához hozzáfogni. Október 7-én délutántól október 8-án reggelig az „Inn” és „Száva” monitorok vezetésével egy cs. és kir. utászszászad és egy német népfölkelő század elfoglalták a szigetet. Aknász osztágaink,¹⁶ amelyek tűzérőségükkel ennél a vállalkozásnál hátbatámadva az oláhokat, szintén hozzájárultak a siker kivívásához, már délelőtt $\frac{3}{4}$ 12 órára utat nyitottak a hazatérő monitoroknak. Délután 6 óráig az összes aknákat eltakarították. A cinghinarelei zsákmány: 150 fogoly (köztük a sziget parancsnoka), 4 drb 8.7 cm-es Krupp ágyú, 2 drb 57 mm-es tengerészágyú és kb. 100 puska volt.

Az oláhok kísérlete, hogy a Rjahovo és Giurgiu között harcoló hajóhadat elzárják bázisától, balul ütött ki.

Az oláhok dunai átkelésének megghiusulása után Mackensen tábornagy Dobrudsában október 19-én támadásba kezdett.

Csapatái 23-án bevették Constanzát, 24-én Cernavodát. A győzők a Traján-sáncoktól északra erősített állásokat készítettek és az átcsoportosított orosz-oláh haderő nemsokára velük szemben sáncolta el magát. Egyelőre itt csak állás-harc folyt.

A dunai hajóhad ezt az időt a Belene-csatornához vezető úton tűzérállásaival kellemetlenkedő Dinu-sziget elfoglalására (november 2-án), a Belene-csatorna nyugati kijáratával szemben lévő oláh Dunapart ütegei (november 8.) és a Giurgiu ellen (november 13.) intézett újabb támadásra használta fel.

Még előbb (október 17—27-ig), a dobrudsai arcvonal balszárnyának az oláh monitorok támadásától való biztosítására Silitriánál aknazarat létesített.

Az orsovai csoport ezalatt Szívó ezredes csapatainak változó szerencsével folytatott harcában vett részt.

A sikeres erdélyi hadjárat után Oláhországba betörő szövetséges hadseregek előnyomulása folytán, végre a dunai hadsereg is támadó előkészületekbe fogott. A hadműveletek végső célja a nyugat felől támadó szövetséges hadseregekkel való egyesülés volt.

Sistovnál kellett az ott gyülekező, négy hadosztályból és egy dandárból álló hadseregnek a Dunán átkelnie, még pedig három oszlopban.

1. Egy hadosztálynak Sistovtól nyugatra, a Belene-csatorna nyugati torkolatából indulva, a Cinghinarele-szigeten

¹⁶ Vezetőhajó: a „Balaton” gőzös.

át, ettől keletre kellett partraszállnia. Ennek az oszlopnak hadműveleti célja a Zimnicea körüli erődítések nyugati csoportjának elfoglalása volt.

2. Két hadosztálynak Sistovtól keletre, a Tekir-Dere folyásából kiindulva, a Bujorescu-szigettől keletre kellett áthajóznia. Hadműveleti célja: a Zimnicea körüli erősségek keleti csoportjának elfoglalása.

3. Egy zászlóaljnak Samovitnál Izlazu ellen kellett tüntetnie, a Kalnovec- és Izlazu szigeteken átkelve.

A többi csapatoknak meg kellett várnia a hídverést.

Az áthajózáshoz a Beleneben készentartott hídanyagot és egyéb eszközöket megszabadították a burkoló faágaktól és lomboktól.

Ezúttal motorcsónakokkal vontatott pontonokon, csónakokon és gőzkompokon történt az áthajózás.

A meglepetés, az ellenfél megtévesztése, a vállalkozást megelőző több helyen folytatott erős ágyúharc és apró tüntetések következtében kitűnően sikerült.

A dunai hajóhad egységeit a következőképpen osztották be az egyes oszlopokhoz: A „Temes” a hajóhadparancsnokkal Sistovnál állott, vele volt a „Barsch” és „Viza” őrnaszád. A „Vizá”-nak tűzérési megfigyelésre szánt kábelt kellett fektetnie, a „Barsch” drótnélküli táviratok közvetítésére volt hívatva. Az egyes oszlopokhoz vezényelt hajócsoportokat a „Temes” irányította.

1. A Sistovtól nyugatra átkelő csapatot az „Inn” és „Maros” monitoroknak, a „Fogas” őrnaszádnak, a „Helene” és „Vág” felfegyverzett gőzösnek;

2. a Sistovtól keletre átkelő oszlopot az „Enns”, „Bodrog” és „Körös” monitornak a „Compó” és „Wels” őrnaszádnak;

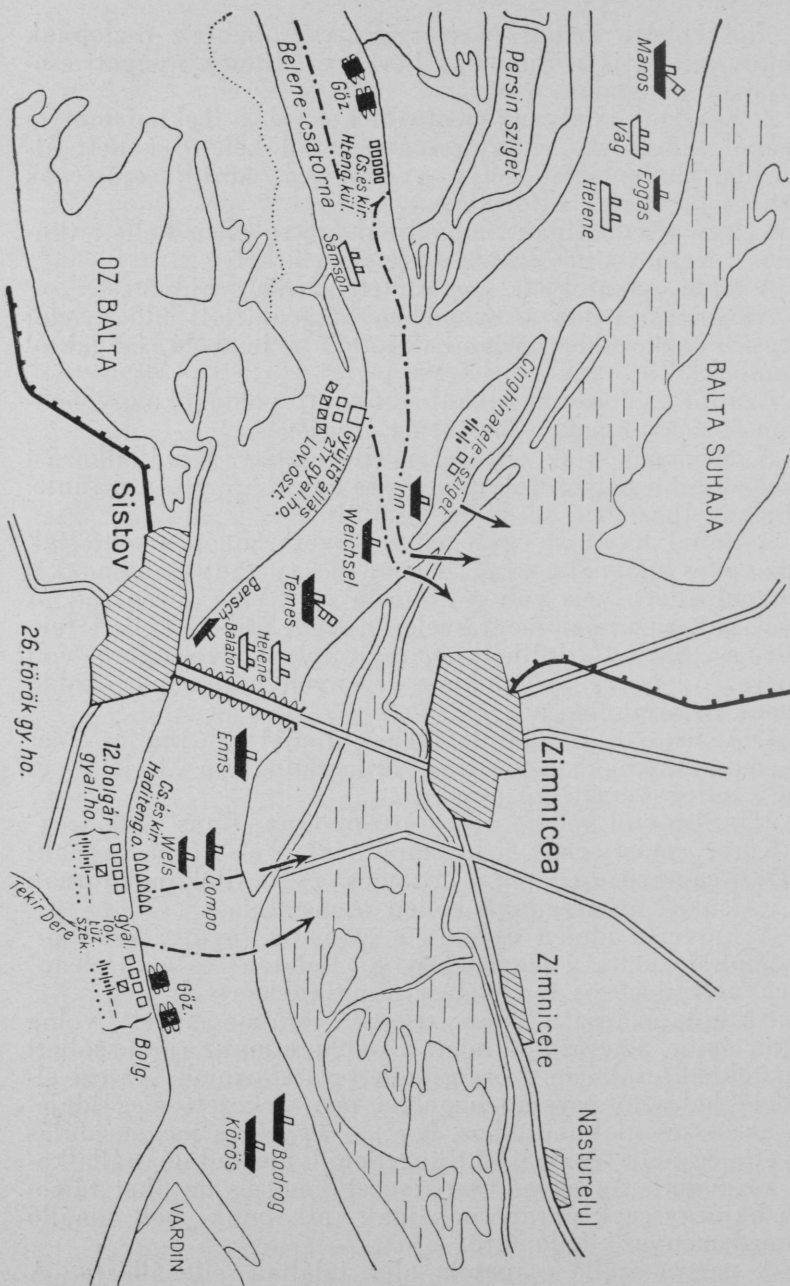
3. a samoviti oszlopot a „Szamos” és „Lajta” monitornak és a „Csuka” őrnaszádnak kellett támogatnia.

A hídverés idején és után a „Compó” és a „Wels” őrnaszádok feladata a légvédelem, a „Balaton” és a „Helene” felfegyverzett gőzös feladata az aknavédelem volt.

Az áthajózásnak 23-án reggel 7 órakor kellett volna megtörténnie, az erős köd miatt azonban a már hajóra szállott csapatoknak csaknem 9 óráig kellett várakozniuk. Az ezt elrendelő halasztó parancs azonban nem érkezett meg idejében az összes alakulatokhoz, így „az egységes megmozdulás helyett, egy sor egymástól függetlenül meginduló vállalkozás kezdődött. Az egyes csapatvezetőknek és az őket támogató hajóegységek parancsnokainak alkalmuk volt önálló és kezdeményező fellépésre.”

A partra szálló csapatok alig találtak ellenállásra. A parti őrségek már az első lövésekre megfutamodtak. Csak akkor kezdődött hevesebb küzdelem, amikor az előnyomuló

Dunai átkelésés Sistovnál 1916.

gyalogság elérte a zimniceai magaslatokat. A sűrű ködben az oláh tüzérség úgyszólván vaktában, célzás nélkül lőtt a folyóra. Különösen a Belene-csatorna keleti bejáratát lőtte, de hatás nélkül.

Ilyen körülmények között tüzérségi előkészítés nélkül is meg lehetett kísérlni a további támadást. A sűrű köd ellenére is tervszerűen folyt le az átkelés.

Az „Enns“, amely a két átkelőhely között állott Sistovnál, kikötött a zimniceai rakparton, átkutatta a vámházakat és elűzte az ellenséget a Bujorescu-szigetről. Ennek a monitoroknak a védelme alatt kötöttek ki azok a pontonok, amelyek Beleneből indulva a nagy ködben ide tévedtek.

Délelőtt 11 óra tájban az „Inn“ a Zimnicea felé nyugatról támadó csapattal közvetlen összeköttetésbe jutott és az itt-ott ritkuló ködben időnként eredményesen pásztázta lövéseivel a magaslatokat.

Közben a szárazföldi tűzvezetés is rendszeressé válhatott, mert a „Viza“ lefektette a tüzérségi megfigyelő részére a kábeleket. A „Barsch“ kikötött az oláh parton és tervszerűen tudatta a partraszállott csapatokkal a részükre drótnélküli táviróval küldött parancsokat, vette át és továbbította a csapatok jelentéseit parancsnokságukhoz.

Tekir-Derenél a III. monitorcsoport fedezte a csapatok szárnyát, az őrnaszádcsoport pedig segített több lépcsős áthajózásánál, mert a gőzkompok a ködben megkéstek.

A „Maros“, „Fogas“, „Helene“ és „Vág“ az egész hadműveleti terep csatornáit biztosították aknatámadás ellen és megtisztították az aknáktól, végig hajózva a Dunának a Belene körüli mellékágait.

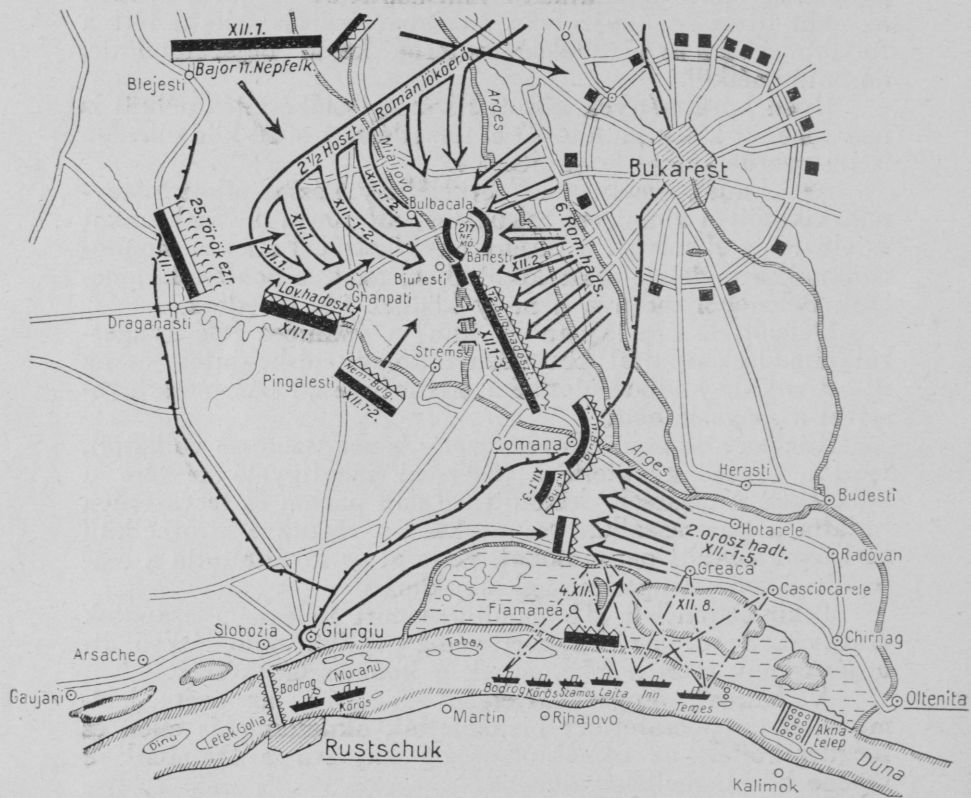
Délután 5 órakor a hajók nagyrésze már bevonulhatott. Csak a III. monitorcsoport és II. őrnaszádcsoport maradt a helyszínén a jobbszárny biztosítására.

A sűrű ködben nagy késéssel és nehézségek között folyt a csapatok további áthajózása. Ugyancsak a köd késleltette az Izlazu irányában tervezett tűntetést is, amely a monitorok és a „Csuka“ őrnaszád támogatásával csak másnap végződött be. A november 24-i támadással elfoglaltuk Izlazut. A „Szamos“ egy partra szállt osztaga itt két ágyút zsákmányolt és ezeknek birtokában maradt, visszaverve az oláhok ellen-támadását. Ezen a napon már a Herbert-híd is elkészült Sistovnál. A dunai hadsereg november hó 25-én folytatta előnyomulását.

A sistovi átkelés volt a világháború folyamán az utolsó nagy támadó hadművelet, amelyben a dunai hajóhad részt vett.

Ezután két sürgős feladat várt megoldásra. Szabaddá kellett tenni a Dunát Sistovtól fel egészen Turn-Severinig, amely

Az Arges-menti csata.

november 22 óta birtokunkban volt; azután Sistovtól keletre kellett a Duna mentén lefelé nyomuló sereg szárnyát biztosítani.

Az első feladatot az Orsováról lefelé induló „Álmos” csoport és a vele szembe hajózó I. monitorosztály oldotta meg, az utász-aknásosztagokkal együtt. Megszabadította a folyót az aknáktól, megmentette útközben az oláh kikötőkbe szorult hajóinkat és lefoglalta a Corabiában maradt orosz hajókat. November 29-én találkozott a két csoport. Az „Álmos”-csoport tovább folytatta aknakereső útját, az I. monitor-csoport pedig a lefoglalt turn-severini hajógyár üzembehelyezéséért szorgalmazta. Ez a fontos kikötő csaknem nélkülözhetetlenné vált a hajóhad további hadműveleteinek előkészítésére. A Duna menti előnyomulások alkalmával fegyveres összeütközésre alig került sor. „Az oláhok a szövetséges hadseregek gyors előnyomulásától lehangolva csak kisebb elkeseredett támadások-

kat intéztek a szövetségesek gyenge, önálló csoportjai ellen.“ Így december 4-én Corabiában egy átvonuló erős oláh csoport megtámadta a monitorok egy partra tett őrzőparatát. A Szívó-csoportnak a Duna balpartján való győzelmes előnyomulása elől, amelyet Orsova körül és alább az „Álmos“-csoport támogott, idáig vonultak már vissza az oláhok, míg végre Turnu Magurele mellett megadták magukat. A corabiai epizódoknak a „Temes“ és „Enns“ közbelépése vetett véget. A monitorok fedezete alatt a hajóhadnak egy partra szállott csapata és a Szívó-csoportnak egy különítménye, végleg hatalmába kerítette a várost.

November 27-én a „Bodrog“ és „Kőrös“ közreműködésével bevettük Giurgiut. A csapatok további előnyomulását a „Szamos“ és a „Lajta“ támogatta. „A harci tevékenység most már a dunai szárnyon komoly ellenállás hiánya miatt egyre lanyhult.“

November 30-án vette át Mackensen tábornagy a 9. és a dunai hadseregek előző napon végbement egyesülése után, az Oláhország ellen felvonult összes erők főparancsnokságát.

December 1-én a csapatok szárnyán lévő második monitorosztály megérkezett a kalimoki zárhoz. Ennek a zárnak az eltávolítása előtt már csak az „Árges“-menti (december 1-től 3-ig) csatának a folytatásaként küzdött harcok sikeréhez járulhattak hozzá monitoraink.

Így december 4-én a Flamanda ellen intézett támadásnál, majd bolgár csapatok átkelésénél Rjahovonál, végül december 8-án Casciorale ágyúzásánál. Ugyanezen a napon vették be a bolgárok Oltenitát.

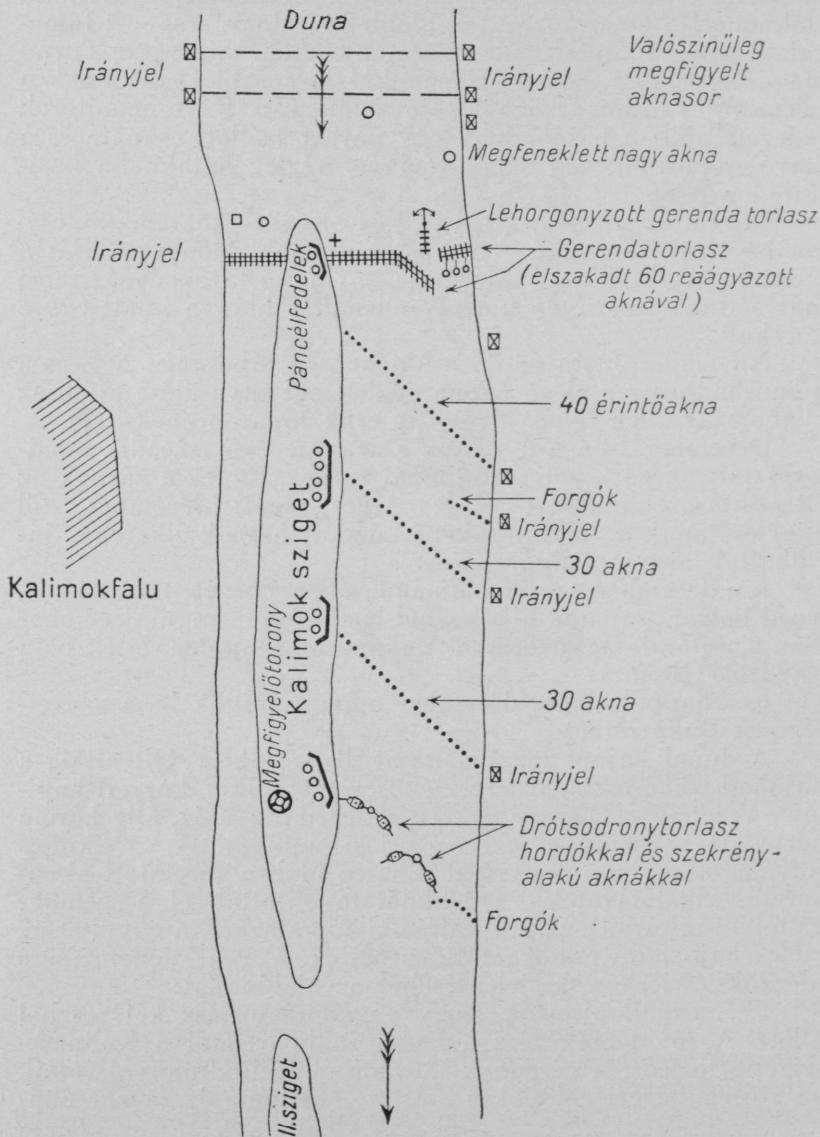
Két nappal előbb, december 6-án, vonultak be a szövetségesek Bukarestbe.

A dunai hajóút megtisztítását Ruszcsuktól Oltenitáig a hajóhad aknásosztagai végezték Zwierkowski¹⁷ korvett-kapitány vezetésével. December 11-től december 30-ig, alig három hét alatt végezték el ezt az óriási munkát. A 257 km-es folyamszakaszon a nagyrészt viharos időben folytatott aknakeresés alkalmával kb. 115 aknát távolítottak el. December 15-től 18-ig tartott, míg a kalimoki folyamzárban egy 400 m. széles hajózható csatornát készíthettek. A zár jellemzésére idézzük Zwierkowski jelentéséből az alábbiakat:

„... megállapítottuk, hogy a gerendatorlasz két részből állott. A rövidebbik rész a Duna jobbspártjától a Kalimok-szigetig terjedt. A gerendák 110 mm-es acélsodronnyal voltak az erősen bevert cölöpökre erősítve. 10 hónapig (a zár eltá-

¹⁷ A Zwierkowski fáradhatatlan buzgalomával, sokszor önön élete veszélyeztetésével is folytatott aknakeresés következtében már 24 óra múlva továbbították a Dunán a 9. hadsereg jobbszárnya részére az első lőszerzállítmányt. Z. ezért nyerte el a Mária Terézia rendet.

Román állandó folyamzár vázlata Kalimoknál.

Megjegyzés: A gerendatorlaszon akadt meg az okt. 3-án a monitorok által lecsúsztatott úszály.

volitásáig) dacolt a torlasznak ez a része a folyó erős sodrával és az a nehéz uszály, amelyet a rjahovoi átkelésnél a „Balaton” gőzös a pontonhid ellen úsztatott, a hidat elszakította ugyan, de ennek a torlasznak mit sem értett és a folyón keresztülbe állva fennakadt a zár cölöpein.

A torlasz másik része, a Duna balpartjától a szigetig, erős, nagy vasszögekkel ellátott gerendákból állott. Ezek egymástól kb. 10 m-nyi távolságban voltak lehorgonyozva és ezeket is kettős 110 mm-es acélsodrony kötötte össze. A torlasznak ez a része a középben egy kicsit megereszkedett. Az ár ezt kb. egy km-rel lejjebb vitte a folyón, ott azután az aknák horgonyain fennakadt. A torlasz egyes lehorgonyzott gerendáinak végére aknák voltak erősítve. Az erős ködben is sikerült még aznap fellobbantani a torlasznak azt a részét, amely nem volt a cölöpökre erősítve. Ezzel mindjárt néhány akna is ártalmatlanná vált és hozzálehetett férközni az első aknazárhoz. Ez az aknasor is, mint az országhatáron lévő, láncokkal összekötött, megfigyelt¹⁸ és érintő¹⁹ aknákból állott...

December 31-én már Harsovában volt az aknász-osztály.

Hajóhadunk december végén új télirikötőjébe, Turn-Severinbe vonult: így nem vett részt a dobrudszai hadseregnek 1917. január első napjaiban történt, egyébként is zavar-talan áthajózásában. A Tutrakan-Oltenita, Silistria-Calarasi, Cernavoda-Fetesti és Harsova-Pina Petri közt kijelölt helyeken bolgár és török csapatok keltek át a Dunán, a dunai hadsereg jobbszárnyának megerősítésére. A 9. hadsereg és a dunai hadsereg egyidejű előnyomulása következtében az utóbbi Brailáig jutott. Brailát január 5-én vette be a dunai hadsereg a dobrudszai hadsereggel együtt, amely Macinból támadott. A Buzeu, Sereth és Duna közötti háromszöget török csapatok tisztították meg az ellenségtől. A hirtelen beállott kemény tél vetett véget a hadjáratnak.

A szövetségesek és hajóhadunk együttes küzdelmei szabaddá tették a Dunát Brailáig, de a Duna torkolata még nem őket uralta. A Duna balpartjáról azonban már veszélyeztet-ték ütegeikkel a Szent György-ágot.

Brailától nyugatra, Giurgieninél, hajóhíd kötötte össze a Dobrudsát a Dunától északra kialakult arcvonalal (Duna alsó folyása — Sereth): a Budapest—Bukarest—Sofia—Konstantinápoly között való vasúti összeköttetést pedig a Giurgiu és Ruszcsuk között közlekedő gőzkomp biztosította.

¹⁸ A fenéken elhelyezett.

¹⁹ A hajók merülésének megfelelő mélységben lehorgonyzott.

V.

A dunai hajózás védelme volt immár a dunai hajóhad katonai feladata. A háború további folyamán a szövetségesek gazdasági helyzete állandóan rosszabb lett; így a dunai víziút a vasúti hálózat elégtelen volta mellett, elsősorban biztosította az oláh gazdaság újjászervezése után, az Oláhországban gyűjtött gabonának és egyéb anyagnak az elszállítását.

A szállítás egységes vezetését a központi szállítás-vezetőségnek hajózási osztálya végezte. A Dunát 5 szakaszra osztották.

I. Gönyű-Ómoldova (ide tartoztak a Duna mellékfolyói is: a Tisza, Dráva, Száva). A szakaszparancsnokság székhelye: Szabadka, majd Budapest.

II. Ómoldova-Turn-Severin. Parancsnokság székhelye: Orsova.

III. Turn-Severin-Cernavoda. Parancsnokság székhelye: Ruszcsuk.

IV. Regensburg-Gönyű. Parancsnokság székhelye: Bécs.

V. Cernavoda-Dunatorkolat. Parancsnokság székhelye: Braila.

Az egyes szakaszokon hajóállomásparancsnokságok irányították a hajóforgalmat.

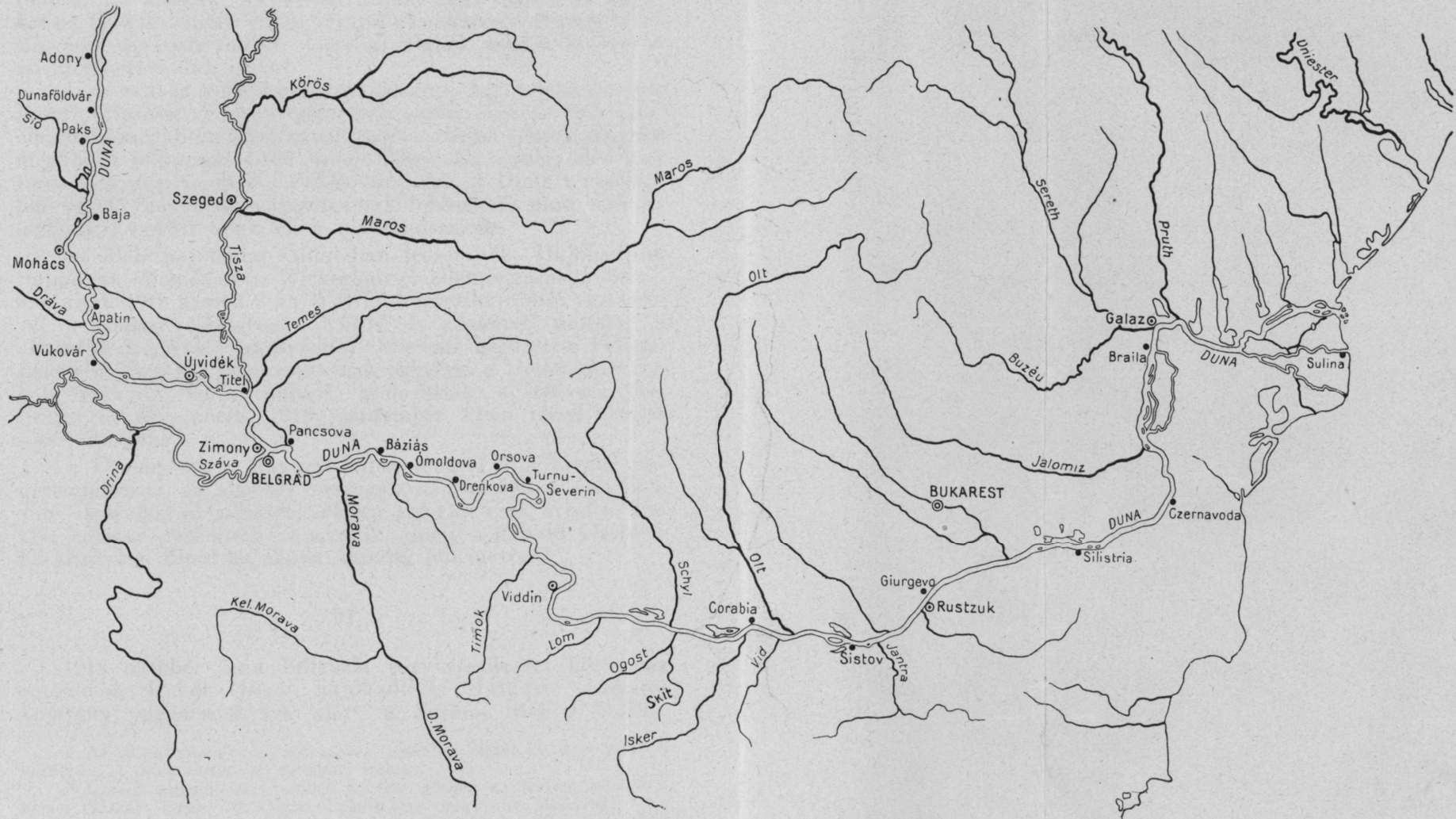
Az oláh háború állásharcát 1917. július végén és augusztus elején a bereckeai hegység és a Focsani körül meginduló kölcsönös támadások tették élénkebbé, de ezek a hadműveletek távoztak a többnyire Brailában állomásozó hajóhadunk működési körétől.

Az Oroszországban bekövetkezett Kerensky-féle, majd a bolsevik-diktatura egymást váltogató harcias kitérésai és ezeknek ellanyhulásai kihatottak az oláh hadviselésre is. A Dunamentén is kölcsönös támadási tervek tartották állandó készségben a dunai hajóhadat, de mindig csak az előkészületekig jutottak. Ebben az időben ismét a hajóhad látta el a légvédelmet. Ágyúharcra október hó folyamán került a sor, amikor az ellenség Galatzból lőtte Brailát.

Aknászosztagaink azonban állandóan munkában voltak. Nemcsak hajóhadunk biztosítására telepítettek akna- és folyamzárat (Brailától keltere és nyugatra, Harsovánál), de állandóan ellenőrizték a hajóutat is és nem egyszer támadták meg úsztatott aknákkal az ellenfél szállítóeszközeit és hajóit.

A két hajóhad összecsapása az oláh passzivitás folytán újból elmaradt.

Érdekes, hogy a júniusi erős zivatarok alkalmával vilámcsapás pusztította el egy ízben kirakott aknáinkat.

Ebben a hadieseményekben szegény időben is érzékeny veszteség érte a dunai flottillát. 1917. szeptember 21-én az „Inn” Braila közelében aknára jutott és elsüllyedt (A hajót néhány hét alatt kiemelték és december elején már az óbudai hajógyárba vontatták.)²⁰

A rögtön elrendelt aknakutatás alkalmával azon a helyen több aknát találtak. Akkor azt hitték, hogy ezeket az aknákat az 1916 december végén végzett aknakeresésnél nem találták meg, ma már tudjuk, hogy az oláhok rakták le őket a mi aknakeresésünk után.²¹

A december 9-én megkötött focsanii fegyverszünet sem hozott változást. A bizonytalan helyzetnek csak az 1918 március 6-án megkötött ideiglenes, majd a május 7-én véglegesen megkötött bukaresti béke vetett véget. Ez a szerződés nyitotta csak meg az utat a Fekete tengerre. A Duna torkolatához vezető folyóágak aknazárainak felszedését most már az oláhokkal együtt végezték a mi aknászaink.

Az oláh hajóhadat Galatzban leszerelték. Hajóhadunk Sulinában állomásozott, Wickerhauser ellentengernagy vezérlete alatt. 1918 április 8-án Wulff²² korvettkapitány vezetésével, a „Bosna”, „Bodrog”, „Körös” és „Szamos” monitor, a „Barsch” és „Wels” őrnaszáddal Odessaba hajózott a Fekete-tengeren. Ennek a hajócsoporthoz egységei a Délioroszországban működő hadseregünket támogatták a Dnyeszteren, Bugon és Dnyeperen. 1918 szeptember 12-én tértek vissza újból Brailába.

... a Dunára szánt folyami hajók tengeri útja kiváló tengerész-munka; az ellenség országában, ismeretlen folyókon való részvétel a hadműveletekben „megint csak arról a fenkölt katonai szellemről tanuskodik, amely a háború kitörésétől kezdve a dunai hajóhadat mindig jellemezte”.²³

VI.

1918 október 5-án Bulgária fegyverszünetet kötött az entente-al. Ekkor dunai hajóhadunk. Ratkovič sorhajókapitány parancsnoksága alatt, a Sulina-, Reni-, Braila-,

²⁰ Az aknarobbanás következtében veszítette életét Förster korvettkapitány, a dunai hajóhad törzskari főnöke.

²¹ Lucich altengernagy szóbeli közlése. Ebben az időben készült a német császár hajón Brailába. Lehetséges, hogy az aknarakás egy ellene tervezett merénylet volt. A császár hajóútja elmaradt s az aknáknak az „Inn” esett áldozatul. (Görgey Viktor: Meghiusult merénylet II. Vilmos német császár ellen, 1917-ben. *Hadtört. Közlemények*: 1928. évf. 85. és k. II.)

²² A csoportot „Wulff-csoport”-nak hívták.

²³ H. Schmidtke: Völkerringen um die Donau.

Giurgiu-, Zimnicea-, Corabia-, Lom-, Palanka-, Calafat állomásokon biztosította a Bulgáriából visszavonuló német csapatok útját. De ez a terv egy várható erős francia támadással szemben csaknem kivihetetlené vált, Bulgária semlegességének kötelezővé tett figyelembe vétele folytán. A bolgár-entente szerződés lehetővé tette a szövetségesek visszavonulását. Azonban számolni kellett azzal, hogy az entente nem fogja sem az erre kitűzött határidőt, sem pedig Bulgária semlegességét tiszteletben tartani.

Nehéz volt hajóhadunk helyzete azért is, mert az albán arcvonalról és Szerbiából visszavonuló csapataink Dunán való átkelését is fedeznie kellett. A hajóhadnak lépésenként történt visszavonulása közben, az ellenség átkelésének megnehezítésére, a közel 1000 km-es folyamszakaszról a lehetőség szerint el kellett távolítani az összes hajózóeszközöket. Ez csak részben sikerült. A veszélyeztetett helyeken (Braila, Belene-csatorna), aknazáratokat létesítettek. Flőkészítették a német haderőknek Lom-Palankánál tervezett átkelésére a szükséges hajókat. Kiegészítették ezt a munkát az alábbi rendelkezések:

Bolgár hajószállítmányok továbbítását a hajózási szállításvezetőség már nem vállalta. Október 10-től kezdve Turn-Severintől keletre megszűntették a személyhajóforgalmat.

Október 17-én megtörtént a hajóhad zömének fedezetével a németek lom-palankai átkelése, amelyet az ellenség még nem zavart meg. De már október 22-én a „Száva”, „Barsch” és „Una”, ugyancsak Lom-Palankánál és Viddinnél, francia tütegekkel vívott tűzharcot; ezután Turn-Severinnél csatlakozott a hajóhad zöméhez.

Turn-Severinből a Dubravica-Szendró közötti szakaszra, onnan Újvidék alá vonult hajóhadunk s fedezte a Kövess-hadsereg visszavonulását. Utolsó harcait Belgrád alatt vívta a dunai flottilla, — már nem parancsra, hanem a tisztikar tanácskozásának eredményeként — a közismert és végzetes október 30-i flotta átadási parancs után. Október 31-én, a budapesti „őszirózsás” forradalom napján, jutott a harcoló „Bodrog” Pancsova környékén, még magyar parton, zátonyra. Megmentéséről az akkori viszonyok között és a szerbek állandó ágyúzása folytán, szó sem lehetett.

A belgrádi harcok után november 2-án az eddig Turn-Severinben, a Mackensen hadsereg rendelkezésére álló, „Wels” őrnaszád bevonulásával Újvidéken egyesült a dunai flottilla.

A hosszú háborús évek nehéz harcaiban a monarchia nemzetiségei közt kifejlődött fegyverbarátságot még nem törte meg az új idők szelleme. A délszlávok, az ugyancsak

délszláv Ratkovič sorhajókapitánnyal együtt, csak Vukováron hagyták el a hajókat, a többi nemzetiségek is fegyelemben kitarítottak Budapestig, ahová november 6-án érkezett a dunai flottilla, magyar lobogóval, a magyar Wulff korvettkapitány parancsnoksága alatt. Az október 30-i parancs szerint, a dunai hajóhad a magyar nemzet tulajdona lett. Hozzátehetjük — papirosor és csak ideig-óráig.

VII.

A szövetségesek a világháborúban a dunai hajóhad közreműködésével hajtották végre dunai hadműveleteiket. Hogyan végződtek volna a dunai átkelések hajóhad nélkül, mi történt volna a Dobruzsában, ha a hajóhad nem támadja hátba Rjahovonál az oláhokat és nem semmisíti meg a hidat, azt nem nehéz kitalálni, de elmondani utólagos bölcselkedés lenne.²⁴ Kétségtelen, hogy a mi helyzetünkben, amikor számszerint és hadifelszerelés dolgában ellenfeleink felülmúltak bennünket, dunai flottillánk nélkülözhetetlen volt.

Erejének jókor és helyesen való latbavetését a szárazföldi vezetés megértő és helyes intézkedései, a hajóhad technikai felszerelése és személyzetének képzettsége biztosította. A hajóhad hadműveleteit nem szabályzatok irányították, hanem a józan ész és katonáinak harcra nevelt egyénisége.²⁵ Bár helyes harcelveket tartalmazó világos szabályzatok megkönnyítik a harcosok és vezetők munkáját, talán mégis így volt jobb. Nem voltak megmerevedett szkémák, amelyeket követni sok különben okos embernek is csak azért szokása, mert ez az eljárás kényelmesebb és mert ez kötelességteljesítésnek látszik.

Négy hosszú háborús év tapasztalatainak tárgyilagos mérlegelése lehetővé teszi bizonyos irányelvek megállapítását,

²⁴ E sorok nyomtatása közben hallottam Avarescu tábornok nemrég megjelent könyvéről. Szavahihető közlés szerint Avarescu ebben elmondja, hogy az oláhok az erdélyi hadjárat kudarc után új hadműveleti tervet Kovácsoltak. E szerint 7 hadosztállyal Rjahovonál át akartak kelni a Dunán és a Dobruzsai Hadsereget hátbatámadni. Ezt a következményeiben kiszámíthatatlan vállalkozást akadályozta meg a dunai hajóhad, mert az első átkelt hadosztály megsemmisítése után az oláhok lemondtak a terv végrehajtásáról.

²⁵ A hajóhadnak nem volt külön szabályzata. Személyzete sem volt külön testület. A haditengerészet tartotta fenn az óbudai tengerész különítményt, amely békében mintegy kerete, magja volt a hajóhad háborús legénységi szükségletének.

A hadi levéltárban és a m. kir. folyamórség könyvtárában őrzött iratok és könyvek között nem találtam egy szolgálati utasítást sem, amely a folyami harcban követendő magatartást szabályozná. A háború előtt felállított brodi monitoresoport részére kiadott utasítás sem tartalmaz a harc eljárásra vonatkozó rendelkezéseket.

amelyek szerint folyami haderőket szervezni lehet. Minden hadi készülődésnél, legyen az védő, vagy támadó természetű, ősi idők óta az illető ország sztratégiai és anyagi helyzete adja meg a fejlődés irányát. De ne felejtsük el, hogy technikai fegyvernemeket, amilyen a hajóhad is, máról-holnapra se megszervezni, se begyakorolni nem lehet. A támadásra készülő állam, ha gazdag, nagy, erős hajóhadat fog építeni. Hajóhadában képviselve lesznek az összes modern hajótípusok, s ezeket korszerű fegyverzettel látja el. A védekezésre berendezkedő ország, különösen ha szegény, beérheti kis hajóhaddal is. A számbeli különbséget kiegyenlítheti korszerű, de nem költséges vízi fegyverek (akna, torpedó, siklócsónak stb.) helyes alkalmazásával, ágyús egységeinek (örnaszád, páncélos motorcsónak) megfelelő tüzérségi felszerelésével s tüzéreinek alapos kiképzésével.

Úgyancsak a háborús tapasztalat mutatja, hogy a folyam-erő állásharcban, az ilyen háború természete szerint, csaknem téltenségre van kárhozthatva. A vízi haderő karakterisztikuma támadó jellegű. Erről a körülményről a folyam-erő védelemben való harcbevetésnél sem szabad megfeledkezni. Akár támadásra, akár védelemre használunk is folyami hajóhadakat, a hajóhad és csapat kölcsönös egymásrautaltsága nyilvánvaló. A hajóhad sem nélkülözheti a szárazföldi csapat, elsősorban a tüzérség támogatását. Különösen akkor nem, ha az ellenfél nehéz tüzérséget mozgósít ellene.

Nem adunk igazat senkinek, aki a technika fejlődésére hivatkozva, már most helytelennek és elégtelennek mondaná világháborús tapasztalatainkat és ezeket mellőzve, okosabbnak tartaná csak kísérletek alapján szabni meg a jövő fejlődés irányát.

Mi kötelességünknek tartjuk a háborús tanulságok megőrzését. A világtörténelem egyik legnagyobb katonája, Nagy Frigyes mondja: „A gondolkodás, az a képesség, amelylyel okoskodunk, következtetünk, különbözteti meg az embert az igavonó állattól. Az öszvér, amelyik Jenő herceg 10 hadjáratában vitte a málhát, ezzel még nem vált jobb taktikussá. Az emberiség szégyenére be kell vallanunk, hogy sokan öregednek meg egy különben tiszteletreméltó hivatás gyakorlásában és nem tanúsítanak jobb előmenetelt, mint az a bizonyos öszvér.”

A mi állásfoglalásunk a technika fejlődésére egyoldalúan hivatkozóknak tagadásával szemben állítás. Mi az anyag hatalmával a szellem erejét állítjuk szembe, mert az anyag változhatik, de az anyagon uralkodó szellem épségben őrzi a maga jogait.

„Nincs az a tökéletes technika, amely a harcosok lelkületét pótolni tudná!”

Dr. Hardy Kálmán.

A dunai hajóhad lajstroma.

N é v	A vízrebocsátás éve	Hosszúság				Vízki-szorítás	Öv-	Torony-	Kereszt-	Fedélzet-	Fegyverzet	Gép	Lóerő	Vízcsöveskazán	Gyorsaság	Személyzet lét-száma	Megjegyzés
		méterben															
„Maros“	1871									1 db 12 cm ágyú H/35 egyes toronyban 5 „ 7 cm. ágyú H/18 3 „ Géppuska	D	700	—	14:81	57	Egy toronyú monitor	
„Lajta“	1894	50	8:0	1:1	310	44	50	—	25	1 db 12 cm. ágyú H/35 egyes toronyban 1 „ 7 cm. H/45 ágyú 1 „ 7 cm. H/18 ágyú 1 „ Géppuska							
„Kőrös“	1892	54	9:0	1:2	448	50	75	—	19	2 db 12 cm. ágyú H/40 egyes toronyban 2 „ 7 cm. ágyú H/42 2 „ Géppuska	D	1200	J	18:52	78	Két toronyú monitor	
„Szamos“	1892	54	9:0	1:2	448	50	50	—	19	2 db 12 cm. ágyú H/35 egyes toronyban 2 „ 7 cm. ágyú H/42 2 „ Géppuska	D	1200	J	18:52	78	„	
„Bodrog“	1904	56	9:5	1:2	440	40	75	40	25	2 db 12 cm. ágyú H/35 egyes toronyban 1 „ 12 cm. tarack H/10 1 „ 7 cm. ágyú H/18 3 „ Géppuska	D	1400	J	24:07	78	„	
„Temes“ (I)										2 db 12 cm. ágyú H/35 egyes toronyban 1 „ 12 cm. tarack H/10 2 „ 47 mm. ágyú H/44 1 „ 8 mm. Géppuska 3 „ Géppuska							
„Enns“	1914	58	10:3	1:3	536	40	50	40	25	2 db 12 cm. ágyú H/45 dupla toronyban 3 „ 12 cm. tarack H/10 kupolában 2 „ 7 cm. légv. ágyú H/50 6 „ Géppuska	D	1500	J	24:07	105	Dupla toronyú monitor	
„Inn“										2 db 12 cm. ágyú H/45 dupla toronyban 2 „ 12 cm. tarack H/10 kupolában 2 „ 7 cm. légv. ágyú H/26 ikerkupolában 2 „ 47 mm. gyorstüz. ágyú H/44. 7 „ Géppuska							
„Száva“	1915	61	10:3	1:3	600	40	50	40	25	2 db 12 cm. ágyú H/45 dupla toronyban 2 „ 12 cm. tarack H/10 kupolában 2 „ 7 cm. légv. ágyú H/26 ikerkupolában 2 „ 47 mm. gyorstüz. ágyú H/44. 7 „ Géppuska	D	1500	J	25:—	91	„	
„Temes“ (1917. V. 9.) óta „Boszna“																	
„b“ őrnaszád	1906	28	4:4	0:7	36	5	—	—	4		D	—	—	—	—	—	
„c“ őrnaszád	1907	30	4:3	0:7	39	5	—	—	3:5	2 db Géppuska	D	—	—	—	—	—	—
„d“ őrnaszád																	
„g“ őrnaszád	1910										D	—	—	—	—	—	—
„Stór“ őrnaszád	1908	18:3	2:7	0:4	15	5	5	—	2	1 db Géppuska	D	—	—	—	—	—	—
„Lachs“ őrnaszád	1910									1 „ 37 mm. golyószóró	D	—	—	—	—	—	—
„Fogas“ őrnaszád	1915										D	—	—	—	—	—	—
„Csuka“ őrnaszád	1916	36	4:6	0:8	60	5:0	5	—	4		D	—	—	—	—	—	—
„Wels“ őrnaszád	1915																
„Barsch“ őrnaszád	1916	44	6	1	133	7:5	10	—	5:5	4 db 7 cm. légv. ágyú H/26 dupla toronyban 4 „ Géppuska	T	1100	J	33:35	40	T = Turbina	
„Compo“ őrnaszád																	
„Viza“ őrnaszád																	
„Álmos“ felf. gőzös	—	—	—	—	—	—	—	—	—		—	—	—	—	—	—	—
„Sámson“ felf. gőzös	—	62	8:5	1	467	—	—	—	—	2 db 7 cm. ágyú H/30 2 „ 47 mm. gyorstüz. ágyú H/44	—	—	—	—	—	—	—
„Helene“ felf. gőzös	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2 „ Géppuska	—	—	—	—	—	—	—
„Una“ flf. gőzös	—	51	7:5	1	227	—	—	—	—		—	—	—	—	—	—	—
„Vág“ felf. gőzös	—	—	—	—	—	—	—	—	—		—	—	—	—	—	—	—
„Balaton“ felf. gőzös	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2 db 7 cm. ágyú H/30 2 „ 47 mm. gyorstüz. ágyú H/44 5 „ Géppuska	—	—	—	—	—	—	—
„Tulln“ mot. uszály	—	—	—	—	—	—	—	—	—		—	—	—	—	—	—	—
„Baja“ aknagőzös	—	—	—	—	—	—	—	—	—		—	—	—	—	—	—	—
„Bácska“ „	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1 db 7 cm. ágyú H/18 1 „ Géppuska	—	—	—	—	—	—	—
„Andor“ gőzös. akna-kereső	—	52	6	1:3	237	—	—	—	—	3 db 25 mm. golyószóró	—	—	—	—	—	—	—
„Hebe“ gőzös	—	56	6	1:1	243	—	—	—	—		—	—	—	—	—	—	—
„Kulpa“ kórházhajó	—	49	6	1	208	—	—	—	—		—	—	—	—	—	—	—

Jelmagyarázat: D = Dugattyús gép; — J Jarow-rendszer. Vízcsöveskazán J = Jarow T = Turbina

* Megjegyzés: a nálunk is használatos folyóneveket magyarul írtuk.

Az oláh hajóhad lajstroma.

N é v és a vízrebocsátás éve	Hosszúság	Szélesség	Mélyjárát	Tonnatartalom	Fegyverzet K = Krupp Sk = Skoda Ch = St. Chamond	Gép	Lóerő	Sebesség	Szénkészlet	A személyzet létszáma	Megjegyzés	
	méter							mértföld*	t			
M o n i t o r o k												
„Lascar Catargiu“ (1907) „Ivan C. Bratianu“ 1907. „Alex. Lahovari“ 1908 „Mih. Kolgálniceanu“ 1908	63·5	10	1·6	680	5—12 Sk. Tornokokban 2—12 Sk. Tarack 4—4·7; 2 Géppuska	D*	1800	13	60	110	80 mm. Öv-, 75 mm. torony és 50 mm. Fedélzetpáncél. *D = dugattyús gép	
T o r p e d ó - r o m b o l ó k												
„Viscol“ „Vartez“ „Vijelie“ „Vifor“	1914 és 1915	95	9·5	3	1450	5—12 K; 7—7·6 K; 5 t. v. cső	T	40.000	35	—	—	Tosi-Turbina
T o r p e d ó - n a s z á d o k												
„Vedea“ 1894 „Argosul“ 1894 „Smeul“ 1888 „Sborul“ 1888 „Naluca“ 1888 „Major Sontu“ „Major Giurasku“ „Major Enc“ „Major P. Ivan“ „Cap. M. Romano“ „Cap. V. Maracianu“ „Cap. Lascar Bogdan“ „Locot Calinescu D“	1894 1894 1888 1888 1888	20 3 37 3·4 2	1·5 32	1 db Géppuska 2 „ Rudtorpedó	D*	148	20	8	10	Dunai naszádok		
	1888	37	3·4	2	57	1 db Géppuska; 2 „ Torpedóvető cső	D*	600	18		20	20
	1888					1 „ Rudtorpedó						
		30	4·0	0·8	45	1—4·7 Sk: 1 db Géppuska; 2 db Torpedóvetőcső 2 „ Rudtorpedó	D*	550	18		6	20
Á g y ú - n a s z á d o k												
„Grivitza“ 1880 „Bisitritza“ 1888 „Siretul“ 1888 „Oltul“ 1888 „Fulgerul“ 1875	1880 1888 1888 1888 1875	30 30 30 25	5·1 4 4·8	2 2 1·5	110 90 85	2—5·7; 4 Gp. 1—5·7; 1 Géppuska	D* D* D*	180 405 100	10 12 7	18 12 10	30 20 20	
K ü l ö n l e g e s h a j ó k												
„Rahova“ 1882 „Smardan“ 1882 „Opancez“ 1882 „Romania“ 1862, 1885, 1890 „Prutul“ 1895 „Pandarul“ 1882 „Poterasul“ 1882 „Vegheatorul“ 1882 „Granicerul“ 1882 „Santinela“ 1882 „Radunica“ 1900 „Mircea“ 1882 Alexandru-cel-Bun“ 1882	1882 1882 1882 1862, 1885, 1890 1895 1882 1882 1882 1882 1882 1900 1882 1882	17 36 23 15 14 35 23	3·5 4·7 3 2·4 2·4 7·6 4·5	1·6 1·2 0·9 1 1·0 3·7 2·0	45 111 31 10 10 350 104	2 Géppuska 2 Géppuska; 2 Rudtorpedó 4 Géppuska	D D D D D D D	100 130 50 25 25 160 120	8 9 8 10 8 8 9	8 16 5 1 1·5 32 12	10 30 10 5 5 80 20	Ágyúnaszád Kerekes gőzös Őrnaszád Iskolahajó (csavar- gőzös) Ágyúnaszád (Torpedó iskolahajó)

Megjegyzés: D = dugattyús gép.

T = Turbina

* = 1 teng. mértföld 1853 m.

FORRÁSMUNKÁK:

- Vorfallenheitsberichte* des k. u. k. Donau-Flottillen-Kommandos. (1914. július 1-től 1918. október 15-ig). Nem teljeseek. Hiányzanak a fontos mellékletek: helyszínrajzok, a jelentésekben említett fényképek, magasabb parancsnokságokkal folytatott levelezések, stb.
- Propisorische Instruktion* für die Monitorgruppe in Brod a/S.
- Donau-Beschreibung*. Handbuch für die k. u. k. Donau-Flottille.
- Olaf Wulff*: Österreich-Ungarns Donauflotte in den Kriegsjahren 1914—1917.
- Hermann Schmidtke*: Völkerringen um die Donau.
- v. Nagy Vilmos*: A 3. hadsereg átkelése a Dunán és Belgrád elfoglalása 1915. október 6—10. (Hadtörténelmi Közlemények. XXVII. évf. III. füzet 1926).
- Percevič Ivan*: „Der grosse Krieg Serbiens zur Befreiung und Vereinigung der Serben, Croaten und Slovenen.“ (Szerb eredetiből való német fordítású kézirat a Hadtört. Levéltárban).